

บัญญัติชาติก

ประชุมนิทานในประเทศนี้แต่โบราณ ๕. เรื่อง

ภาคที่ ๒

สุธนชาติก

พิมพ์ในการกุศล

การศพหม่อมเจ้าหญิงพร้อมเพราพรรณ ท จ.

ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร

ครบศตมวาร ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำอธิบาย

หนังสือขุณยญาสชาดกนี้ คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมือง
ไทยแต่โบราณ ๕๐ เรื่อง พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาดก
ไว้ในภาษามคธ เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐
จน ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้พากันไปเล่าเรียน
มาแต่ลังกาทวีป มีความรู้ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระ
ภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีป มาแต่งหนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมือง
ของตน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมาธิบาย เช่นคัมภีร์มังคลัตถที่ป็น
เป็นต้นบ้าง แต่งเป็นเรื่องสาสนประวัติ เช่นคัมภีร์ชินกาลมาลินีเป็นต้น
ตามอย่างเรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกาบ้าง แต่งเป็นชาดกเช่นเรื่อง
ขุณยญาสชาดกนี้ เอาอย่างนิบาตชาดกบ้าง โดยเจตนาจะบำรุงพระสาสนา
ให้ถาวร และจะให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคงด้วยเป็นภาษา
เดียวกับพระไตรปิฎก แต่หนังสือขุณยญาสชาดกนี้เห็นจะแต่งในตอน
ปลายสมัยทกล้าวมา เพราะความรู้ภาษามคธทุทราลงไม่ถึงหนังสือ
แต่งขึ้นก่อน

หนังสือขุณยญาสชาดกนี้ตนดุษยเติมเป็นคัมภีร์ลาน จำนวน
รวม ๕๐ ผูกด้วยกัน เคยวนเห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กษัตริย์เมือง
หลวงพระบางแลตกกรุงกัมพูชา ที่อนหามิไม่ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคย
ได้ดุษยไปถึงเมืองพม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า “เชียงใหม่ขุณยญาส”
แต่พระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์ใดองค์หนึ่งตำรับว่าเป็นหนังสือแต่งปลอม

พระพุทธทวณะสั่งให้เผาเสีย ในเมืองพม่าจึงมิได้มีหนังสือขุณยญาสชาดก
 เหลืออยู่ คำที่ถือว่าแต่งปลอมพระพุทธทวณะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดิน
 พม่าองค์นั้นหลงเชื่อว่าหนังสือนิบาตชาดก หรือที่ เราเรียกกันในภาษาไทย
 ว่า “เรื่องพระเจ้าห้าร้อยห้าสิบชาติ” เป็นพระพุทธทวณะ ซึ่งที่แท้หาเป็น
 เช่นนั้นไม่ ความจริงเป็นกึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำหนังสือนิบาตชาดก
 ภาคต้น ซึ่งโปรดฯ ให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่าเรื่องนิบาตชาดกนั้น
 คงเป็นนิทานที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน เมื่อ
 พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็น
 อุปมาในพระธรรมเทศนาเนื่อง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัว
 แลตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตาม จะเป็นสัตว์เดือยริมนาก็ตาม ย่อม
 เรียกว่า “มหาสัตว์” มาเกิดสมมติขึ้นต่อภายหลังพระพุทธกาลว่า
 มหาสัตว์ในเรื่องชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาตบ
 แต่งร้อยกรองพระไตรปิฎกกันในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลุกศรัทธา
 ให้มั่นคงตามความเชื่อถือของตน จึงแต่งประชุมชาดก ประหนึ่งว่า
 พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจน ว่ามหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็น
 พระพุทธองค์ และบุคคลหรือสัตว์อนันต์ ๆ มาเป็นผู้ในปัจจุันชาติ
 รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือนิบาตชาดก เพราะความ
 เป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่เอานิทานในพื้นเมืองแต่ง

เป็นชาตก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่าซึ่งพระคณิศรจนารักษ์
ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกลวงผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพุทธวจนะ
ไม่ พระเจ้าแผ่นดินพม่าหากเข้าพระทัยหลงไปเอง

ต้นฉบับหนังสือขุณยญาสชาตกที่มีอยู่ในสยามประเทศนี้ ไม่มีครบ
บริบูรณ์แห่งใด ๆ มาช้านาน แม้หนังสือฉบับหอหลวงซึ่งได้มาไว้ใน
หอพระสมุดสำหรับพระนครก็มีไม่ครบบริบูรณ์ กรรมการหอพระสมุด ฯ
ได้พยายามสืบหาฉบับที่ขาดมาหลายปี ไปได้ฉบับมาแต่วัดระฆังข้าง
ใต้มาแต่วัดอรุณข้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มาจากวัดประทุมคงคาอีกตอนหนึ่ง
รวบรวมเข้ากันจึงได้ฉบับครบบริบูรณ์เมื่อใน พ.ศ. ๒๔๖๖ การที่จะพิมพ์
หนังสือขุณยญาสชาตก เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ
สุมมตอมรพันธุ์ เมื่อยังเสด็จดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุด
สำหรับพระนคร ได้ทรงพระอุสาหะแปลเรื่องสมุทโฆษ อันเป็นนิทานเรื่อง
ต้นขุณยญาสชาตกไว้เรื่องหนึ่ง แต่เข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะเมื่อทรงแปล
แล้ว จึงทราบว่าต้นฉบับหนังสือขุณยญาสชาตกที่มีอยู่ในหอพระสมุด ฯ
บกพร่อง ไม่สามารถจะพิมพ์ให้ตลอดเรื่องได้ในสมัยนั้น จึงได้ทรง
ยังอยู่เพียงนั้น ครั้นมาเริ่มพิมพ์ในคราวนี้ จึงได้เอาเรื่องสมุทโฆษ
ซึ่งกรมพระสุมมตอมรพันธุ์ ได้ทรงแปลไว้มาพิมพ์เป็นเรื่องต้นใน
ภาคที่ ๑ ซึ่งพิมพ์ไปแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้แก้ไขอย่างเล็กน้อย เช่น
เพิ่มเติมคาถาลงให้เป็นรูปเดียวกับนิบาตชาตกซึ่งหอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์
นั้นเป็นต้น

นิทานในขัณฑ์ญาสชาตก เป็นนิทานที่ไทยเรารักกันอยู่ชมทราย
 หลายเรื่อง เช่นเรื่องสมุทโฆษ เรื่องพระสุอนนางมโนहरา เรื่องสังข์
 ทอง เรื่องพระรถเสน แลเรื่องคาวเป็นต้น การทเอาหนังสือขัณฑ์ญาส
 ชาตกมาแปลพิมพ์ในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์สอยสวนให้รู้่านิทาน
 เหล่านั้น เรื่องที่เขาเล่ากันแต่โบราณเป็นอย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลง
 ฉันท์แลขทละคอน เอามาแก้ไขเสียอย่างไคบ้าง แลให้รู้เรื่องนิทาน
 เก่าแก่ของประเทศนี้ ซึ่งมีไคปรากฏในทีอื่นก็อีกหลายเรื่อง จึงเชอว่า
 หนังสือขัณฑ์ญาสชาตกจะเป็นของทีพอใจนักเรียนทั้งปวง

ฉ.

ปัญญาสาตก

๓ สุนัขชาตก

พระราชาริรมย์ (แจ่ม บุรณนันท) เปรียญ ๖ ประโยคแปล
หahaha ปุตุต นิวตุตสุติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนุโต
มารพลทมนํ อารพุก กเถสิ.

สตุถา สมนเค็จพระบรมคาสตาจารย์ เมื่อเสด็จสำราญพระ
อิริยาบถอยู่ณพระเชตะวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภกิริยาที่พระองค์
ทรงทรมานพระยามาราชราชแลพลมาร ให้เป็นเหตุเบื้องต้น จึงทรง
แสดงผลคือชาตกนี้ อันพระสังคตีกาจารย์กำหนดด้วยบาทพระคาถาว่า
หahaha ปุตุต นิวตุตสุ ตังนเป็นอาทิ.

ตทา หิ แทจริง นิตานที่เป้นขัจจุบันในชาตกนี้ มีเนอความ
อันพระสังคตีกาจารย์กล่าวโดยย่อว่า ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลายนั่ง
สนทนากันในโรงธรรมสภาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระตถาคตเจ้า
ของเราทั้งหลาย ทรงสละจักรพรรดิราชสมบัติ อันจะมาถึงงอม
พระหัตถ์ในภายใน ๗ วัน แล้วเสด็จออกมหาภิเนษกรรมแต่ลำพังพระองค์
เพื่อแสวงหาคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ เสด็จเห็นอวชิรยลลงกกายใต้ไม้
มหาโพธิ ทรงผจญพระยามารผู้มฤมิตรแขนพนหนึ่ง กัยทั้งหมดมาร

๔
ขุณฺณาสชาคก

อันมีรูปต่าง ๆ แต่ล้วนนำพิลึกสะพงกลว ทงมีมอถออารุทต่าง ๆ ถ้วน
 ทั่วทุกคน อันแควคล้อมพระองค์อยู่ในที่ประมาณ ๓๐ โยชน์ ให้ปราไซย
 พ่ายแพ้ย โดยมิได้ทรงเปล่งวจีเภทเลย พระองค์ก็ได้ทรงมีชัยชำนะ
 พลมารทั้งหลายนมีพระยามารอิราชเป็นประธาน พระตถาคตผู้เป็นบรม
 ศาสตราจารย์ของเราทั้งหลาย มีพระเศษานภาพอันยิ่งใหญ่เป็นมหัศจรรย์
 ในขณะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เสด็จอยู่ในคณธกฏใน
 พระเชตะวัน ได้ทรงสทักคำพระภิกษุทั้งหลายนั้น ด้วยทิพโสศญาณ
 จึงเสด็จออกจาการไปยังโรงธรรมสภา ทรงประทับเหนือพทธอาสน์แล้ว
 ตรัสถามว่า คุณภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งปวงนั่งสนทนาดังเรื่องอะไรกัน
 ภิกษุทั้งหลายจึงทูลความตามที่ได้สนทนานั้นให้ทรงทราบ จึงมีพระ
 พุทธฎีกาตรัสว่า คุณภิกษุทั้งหลาย ตถาคตบำเพ็ญบารมีมา ๓๐ ทศ
 จันได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า แล้วแลได้มีชัยชำนะสงครามอันใหญ่ ไซ้
 จะเป็นแต่กาลนี้เท่านั้นห้ามได้ แม้ถึงในกาลปางก่อน เมื่อตถาคตมี
 ญาณยังมีได้แก่กลว ตถาคตก็ไ้ทรงมานฉนตารยภิช แล้วได้มีชัย
 ชำนะประคูกตั้งกาลนเหมือนกัน มีพระพุทธรเจ้าตรัสดังนี้แล้วก็ทรงคุษณ
 ภาพ พระภิกษุทั้งหลายจะใคร่สทักขอดีตนทาน จึงพากันทูลอาราธนา
 พระพุทธรองค์ทรงนำเรื่องในอดีตภพมาตรัสเทศนาคงต่อไปนว่า

อดีตเต ภิกษเว พาราณสียิ พุระหุมทตฺโต นาม ราชา ราชขิ
 กาเรสี ๆ ล ๆ คุณภิกษุทั้งหลาย ในกาลเป็นอดีตล่วงแล้วนาน

มีพระราชอาองค์หนึ่งทรงนามว่าพรหมทัต ครองราชสมบัติอยู่ณเมือง
 พาราณสี พระองค์มีพระนางเกศน์เป็นคู่ราชินีเยก เป็นเอกอรรค
 มเหสี เป็นใหญ่กว่าพระสนมনারิหมันหกพันนาง แต่พระองค์มีใ
 มีพระราชบุตรแลพระราชธิดา

ในกาลนั้น ชาวพระนครทั้งหลายจึงพากันไปประชุมที่หน้าพระลาน
 ร้องทูลสารอุปการว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสมมติเทวราช เมื่อ
 พระองค์มีพระราชบุตรแลพระราชธิดาดังนี้ ครั้นพระองค์เสด็จ
 ทิวงคตแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็จักเป็นผู้อนาถ หาพระราชา
 ซึ่งจะปกครองเป็นที่พึ่งต่อไปมิได้ ขอพระองค์ได้ทรงโปรดตั้งพระฤทัย
 ปรารถนาพระราชโอรส อันสามารถจะดำรงราชสมบัติเป็นกษัตริย์สืบ
 สันตติวงศ์แทนพระองค์ต่อไปเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

ราชา สาธุติ สมปฏิบัติจตุวา

พระเจ้าพรหมทัตได้ทรงสดับ

จึงมีพระราชดำรัสตอบว่า ดีแล้ว เราจะประพฤติกตามความประสงค์
 ของท่านทั้งหลาย จึงมีรับสั่งให้หาพระสนมনারิทั้งปวง มีพระราชเทวี
 ชื่อว่าเกศน์เป็นประธานมาเฝ้า แล้วมีพระราชโองการตรัสว่า เจ้า
 ทั้งหลายมาอยู่ในสำนักเรา ก็ได้รับความสุขสำราญสิ้นด้วยกันทั้งหมด
 แค้นใจเจ้าทั้งหลายจึงตั้งใจปรารถนาโอรสให้เกิดขึ้นในครรภ์ ถ้าผู้ใด
 ได้โอรสเราจะมอบราชสมบัติให้แก่โอรสของผู้นั้น เจ้าทั้งหลายจงพากัน
 ปรารถนาโอรส ดังเราสั่งนี้เถิด.

ขุณฺณาสชาคก

พระสนมনারทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็ถวายบังคมลา
กลับมายังที่อยู่ของตน ๆ แต่นั้นมา ต่างคนต่างก็มีสักการบูชาเทพยดา
ของตน ๆ ตามทไคเคยนับถอยชามาแต่ก่อน ปรารถนาจะให้บุตรมา
บังเกิดในอุทรด้วยกันทั้งหมด พระสนมনারเหล่านั้นก็ไม่ได้ ไอรสสมคัง
ความปรารถนา.

ในลำดับนั้น พระนางเกศนาราชเทวี จึงมีพระเสาวนิตรัสแก่
พระสนมทั้งหลายว่า ท่านทั้งปวงจงอุส่าห์กราบไหว้บูชาเทพยดา ขอ
บุตรให้เกิดในตนของตนเถิก ครั้นมีพระเสาวนิตรัสคังนแล้ว ส่วน
พระนางเองก็ทรงสมาทานอุโบสถศีลมีองค์ ๘ ประการ แลทรงสละ
ทรพย์แสนหนึ่ง บริจาคให้เป็นทานแก่ยากฉวนฉวนคนกำพร้าอนาถา
โดยเหตุที่พระองค์ทรงพระปริชาสามารถ รอยรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์
แลหาประโยชน์มิได้ แลแล้วเสด็จขึ้นเขียงบนพระมหาปราสาท ทรง
บรรทมเหนือสยนาสน์ที่พระบรรทมน้อย พิจารณาทานที่ทรงบริจาค แล
องค์ศีลที่ไคทรงสมาทาน แลแล้วทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าศีลมีองค์
๘ ประการที่ข้าพเจ้าไคสมาทานรักษาด้วยคแล้วน มิได้ต่างพร้อยขาด
ทำลายแม้แต่องค์ไคองค์หนึ่งไซ้ ขอให้ ไอรสมายังเกิดในครรภ์ของ
ข้าพเจ้า พระนางเกศนาราชเทวีทรงอธิษฐานคังนแล้ว ก็เสด็จเข้า
สู่ที่นทรารมย์ บรรทมหลับอยู่บนพระแท่นที่ไสยาสน์.

ในขณะนั้น ด้วยเดชอำนาจแห่งศีลของพระราชเทวี ก็รอนชน
ไปถึงอาสน์ท้าวโกลิยส์กกเทเวศร์ ท้าวสหัสสนัยพิจารณาเหตุที่รู้เหตุว่า

พระนางเกศนีนราชเทวีทรงรักษาอุโบสถศีล แลปราถนาโอรสให้เกิดใน
 พระครรภ์ จึงทรงพระดำริห์ว่า เราควรจะเชิญเทวบุตรองค์หนึ่ง ให้
 ลงไปปฏิสนธิในครรภ์พระราชเทวี ครั้นทรงดำริห์จนแล้ว จึงพิจารณา
 เลือกราชเทวบุตรที่สมควรจะลงไปบังเกิด ก็ได้เห็นพระโพธิสัตว์เทพบุตร
 ซึ่งจวนจะสิ้นอายุจติไปเกิดในมนุษยโลก จึงไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์ตรี
 อารามว่า คุณกรท่านผู้บริสุทธิ์ กาลนี้สมควรแล้วที่ท่านจะลงไปเกิด
 ในมนุษยโลก ถอปฏิสนธิในครรภ์พระนางเกศนีนราชเทวี ผู้เป็น
 อรรคมเหษีของพระเจ้าพรหมทัต พระโพธิสัตว์ก็รับอารามตาม
 เทวบัญชาขึ้น

ท้าวสักกเทวราชทรงทราบว่า พระโพธิสัตว์รับอารามแล้ว ก็
 ลงมาสู่มนุษยโลกในเวลาขุสุมัยโกฏรุ้ง จึงเข้าไปในห้องพระบรรทม
 ของพระนางเกศนีน เข้าไปกระซิบที่พระกรรณของนางว่า คุณกรพระราช
 เทวี ในเวลาเช้ารุ่งนี้ พระนางต้นบรรทมสร้างพระพักตร์ ชำระพระองค์
 ทรงประคองเครื่องอลังการแล้ว จึงไปประทับแทบสหัสยธรณีน
 พระพักตร์จะเพาะประตูประราชินิเวศน์ ทอดพระเนตรไปในทางอากาศ
 ขณะนั้นจะมีเหยี่ยวตัวหนึ่งคาบผลพุดทรามา แล้วจะทำผลพุดทราขึ้นให้
 ตกลงณที่ตรงพระพักตร์ พระราชเทวีจึงเก็บผลพุดทราขึ้นมาเสวย แล้ว
 ทิ้งเมล็ดลงณปถพี ทรงทำอาการดังนี้ พระโอรสจึงจะมายังเกิดใน
 พระครรภ์ ท้าวสักกเทวราชตรัสกระซิบดังนี้แล้ว ก็เสด็จกลับไปยัง
 เวชยันตพิมาน อันเป็นนิवासน์ฐานของพระองค์

๔
ขุณยาสชาคก

ครั้นเวลารุ่งราตรี พระนางเกศนันทนบรรทมก็ทรงพระพักตร์ ชำระ
พระสรวยพวยพวยสคนธวาริ แล้วทรงพระภูษาประดับพระองค์ด้วยเครื่อง
อลังการ เสด็จไปเข็ดสหขณฺ์ชนพระพักตร์ณะเพาะพระทวารพระราช
นิเวศน์ ทอดพระเนตรคุมรรคาตามค้ำทสมเค็จอมรินทราราชกระชิบสัง.

ในขณะนั้น ท้าวสักกเทวราชจึงนฤมิตรอุตตภาพเป็นเหยยว คาย
ผลพุดทราทวียจะงอยปากบินมา ณที่ณะเพาะพระพักตร์พระนางเกศนฺ์ แล้ว
ทำผลพุดทรานันให้ตกลงณพนปลถพิกล พระนางเกศนฺ์ได้ทศนากการเห็น
กคพระทย จึงเสด็จลงไปเก็บผลพุดทรานันเสวย แล้วทงเมล็ดกลงท
พนปลถพิ ทนไคณัน มีนางพาชแก่ทวหนึ่งวิ่งมาแต่ภายไต้ปราสาท
เห็นเมล็ดพุดทราทพระนางเกศนฺ์ทงลงนัน ก็คายมากินเป็นอาหาร ขณะ
นินนางพาชกมครรกตงชน ฉายพระนางเกศนฺ์กมพระครรกตงชน
พร้อมกขนางพาชนัน พระนางเกศนฺ์รูพระองค์ว่าทรงพระครรก จึงไป
ทูลประพฤติเหตุณัน ให้พระเจ้าพรหมทตผู้เป็นพระราชสามิทรงทราย.

พระเจ้าพรหมทตได้ทรงสคยว่าพระอรรคมเหยยทรงพระครรก ก็
ทรงพระโสมนัสปริคา จึงพระราชทานคพิภขบริหาร เครื่องรักษาพระครรก
แลมรยสังให้พระสนมกานลคอยระวังคแลพิทกษรรักษาพระราชเทวี.

ฝ่ายนางพาชชรานัน ครนครรกถวนก่าหนด ก็คลอคค้วไปตก
ออกมาก่อนพระราชเทวี จักษทงสองของอค้วไปตกนัน มีสณจันคัง
กณทลทขคคคทำค้วแกวมณ เพราะเหตุณัน ชนทงหลายจึงเรียก
ชออค้วไปตกกลูกนางพาชนันว่า มณีกกชอค้วราช คังน.

ฝ่ายว่าพระนางเกศนราชเทวีนัน ทรงพระครรภ์ถวาทศมาสแล้ว
ก็ประสูติพระโพลีสत्वราชกุมาร มีพระฉวีวรรณอนขริสทธิ์ผ่องใส ประคอง
คิงว่าทองคำธรรมชาติ ก็แลขณะเมื่อพระราชกุมารโพลีสत्वประสูตินัน
กษัตริย์ทั้งหลายในชมพูทวีปทั้งสิ้น นำเอาแก้ว ๗ ประการ แล
เครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ เป็นอันมากมาถวาย ด้วยอำนาจบุญญา
นภาพของพระราชกุมารโพลีสत्व.

ในกาลนั้น พระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นพระราชบิดา จึงมีรับสั่งให้หา
พราหมณ์ทั้งหลาย ผู้เป็นโหราจารย์รู้ทำนายลักษณะมาประชุมพร้อม
กัน แล้วมีพระราชดำรัสให้พราหมณ์เหล่านั้น ทำนายลักษณะพระราช
กุมารย์ โยรส.

พราหมณ์ทั้งหลายพิจารณาแล้ว ก็พากันน้อมประนตทล
พยากรณ์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสมมติเทวราช ในทวีปใหญ่ทั้ง ๔ ท
มีทวีปน้อยสองพื้นเป็นบริวารจงยกไว้ แต่ในพื้นชมพูทวีปทั้งสิ้น ซึ่ง
จะมีผู้ใคร่ศิลปะศาสตร์ยิงธนูชำนาญ เปรียบปานคิงพระราชกุมารพระองค์
นี้ เป็นอันไม่มีโดยแท้ พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตต์ได้ทรงฟังพราหมณ์ทูลพยากรณ์ดังนั้น ก็ทรง
พระโสมนัสยิ่งนักเป็นที่ยิ่ง จึงให้จารึกพระนามลงในสุพรรณบัฏ พระราช
ทานพระนามพระกุมารโพลีสत्वให้ชื่อสุธนู พระราชกุมารสุธนูโพลีสत्व
นั้น ครั้นมีพระชนม์เจริญวัยโดยลำดับ ก็รอบรู้ศิลปะศาสตร์ธนูเจนจบ
หาผู้ใดที่จะเปรียบเสมอมิได้.

๔
ขุณยาสชาดก

ในกาลนั้น บุตรีของลุงแห่งพระโพธิสัตว์นั้นมีอยู่คนหนึ่ง มีนาม
ชื่อว่านางกเรณวกี มีรูปโฉมลักษณะอันงามอคม ควรจะดูจะชมให้เกิด
ความปลื้มใจ ผิวพรรณของนางนั้นเลอียดผ่องใสงามสอาด ประค
งว่านางเทพอัสสรที่อยู่ในไกรลาสนั้น ไม่มีบุรุษใดที่สมควรจะเป็นคู่
ควรแก่นางนั้นเลย มีอยู่แต่พระราชกุมารโพธิสัตว์ผู้นี้คนเดียว ที่จะ
สมควรเป็นคู่ควรแก่นางนั้น.

วันหนึ่ง พระสุนทรราชกุมารโพธิสัตว์ เล่นอยู่กับเสตกกุมารผู้เป็น
น้องชายของนางกเรณวกี จึงทรงเขียนรูปสัตว์ชนิดหนึ่งแล้วตรัสว่า
เรายังไม่เคยเห็นรูปกนิษฐภคินี ที่จะงามเหมือนรูปเขียนนี้เลย รูปที่
เราเขียนนี้ จะเหมือนพระภคินีพี่สาวของท่านหรือไม่ ท่านจึงตรัสที่เรา
เขียนนี้ เสตกกุมารจึงตอบว่า นางกเรณวกีนั้น พระองค์ไม่เคยเห็น
หรือ เสตกกุมารตอบดังนี้แล้ว ก็กล่าวคำอื่น ๆ มีประการต่าง ๆ ต่อไป
แต่ล้วนเป็นสัมโมทนียกถา ถ้อยคำอันนำมาซึ่งความชานขานบรรเทิง
จิตต์ ครั้นเล่นอยู่ควรแก่เวลาแล้ว ต่างคนต่างก็กลับไปที่อยู่ของตน.

ครั้นกาลล่วงไปโดยนนั้น จนพระราชกุมารโพธิสัตว์มีพระชนม์
ได้ ๑๖ ปี พระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นพระราชบิดาก็เสด็จทิวงคต ข้าราชการ
ทั้งหลายมีพราหมณ์ปโรหิตเป็นประธาน ก็พากันจัดการฉานนิกิจถวาย
พระเพลิงพระศพเสร็จแล้ว ปราถนาจะกระทำการราชาภิเษกพระราช
กุมารโพธิสัตว์ ให้ครองมหาสุริยสมบัติในเมืองพาราณสี สืบสันตติวงศ์
ดำรงราชอาณาจักร แทนพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นพระชนกาธิบดี จึง

๓ ลุณฐาคก

๓

พร้อมกันประทักษิณต่างสินธพชาติ ซึ่งมีสระอันขาวล้วนควรจะเป็นน้ำ
พระที่นั่งทรง นำเข้าไปเทียบถวายพระโพธิสัตว์ราชกุมาร พระองค์ก็ยังมี
มิได้ทรงรับ ตรัสสั่งให้ไปประทักษิณณิกขิตวราช ทวยอิสสาลังการ
เครื่องประทักษิณสำหรับมาพระที่นั่ง อำมาตย์ทั้งปวงก็กระทำตามรับสั่ง
แล้วนำมณิกขิตวราชสินธพเข้าไปถวาย พระโพธิสัตว์ราชกุมารก็
เสด็จขึ้นทรงมณิกขิตวราชพาหิ ขณะนั้น ชาวพนักงานทั้งหลายก็
ประโคมดนตรีชนพร้อมกัน เอิกเกริกไปด้วยเสียงสาธการ แลเสียง
ร้องถวายชัยมงคล ทั้งเหล่ามหาชนก็ยกแผ่นผ้าขนโยกโยย ทำเป็น
ธงชายถวายสักการบูชา ฝ่ายพระยามณิกขิตวราชชาติ ก็พาพระ
โพธิสัตว์โลกขึ้นไปในอากาศสูงประมาณไควาหนึ่งเป็นกำหนด ชาวพระ
นครทั้งหลายมีมหาอำมาตย์เป็นต้น ต่างคนได้เห็นอาการอันอัศจรรย์
ก็พากันขนลอสรรเสริญบุญญาธิการ พระยามณิกขิตวราชพาหิ
ก็พาพระโพธิสัตว์ราชกุมารโลกขึ้นไปในอากาศอีก สูงประมาณชั่ว
ลำตาลหนึ่ง แลสองชั่วลำตาลสามชั่วลำตาลเป็นลำดับไป กราย
เท่าถึง ๗ ชั่วลำตาล มหาชนทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นประธาน เห็น
พระยามณิกขิตวราชพาหิ พาพระโพธิสัตว์ราชกุมารเหาะขึ้นไปใน
อากาศสูงเกินประมาณถึงนั้นก็ตกใจ จึงพากันรีบไปเฝ้าพระราชเทวี
เกศนุผู้เป็นพระราชมารดา เวลานั้น พระราชเทวีโสรจสรงพระสรีรกาย
เสร็จแล้ว กำลังทรงประทักษิณสาธการอยู่ ยังหาทันที่จะแล้วไม่

มหาชนกัปกัณฺตรงเข้าไปถวายเป็นขังคม แล้วปริเทวนาการพลาทูลว่า
 ข้าแต่พระราชเทวี พระแม่เจ้าจงเสด็จโดยเร็วพลัน พระราชกุมาร
 โอรสของพระแม่เจ้านั้น พระยามณิกกข็อควราชพาไปสู่ณภาลัยไกล
 ยิงนัก พระแม่เจ้าจงอย่าให้ข้าพระบาททั้งหลายเป็นคนอนาถา หา
 ทพมโศกเลย.

พระนางเกศนีราชเทวี ได้เห็นมหาชนพากันมาร้องให้ปริเทวนา
 การว่าไรตงนั้น มีทนต์ที่จะสร้างพระเกศาให้สำเร็จ สร้างได้ กิ่งหนึ่ง
 เท่านั้น ก็เสด็จจากที่ แต่จะทรงผลัดพระภูษาที่ยังหาทนต์ที่จะผลัดไม่
 วยเสด็จไปทอศพระเนตรณทโกสพระทวารวัง แลเห็นพระยาอัครพา
 พระราชโอรสเหาะไปในอากาศ มีอาภที่จะกลั่นความโศกไว้ได้ ก็
 ยกพระกรค่อนพระอุระแล้วทรงปริเทวนาการ พลาทูลว่า

หahaha ปุตุต นีวตุตสุ มา มึ อนาถึ กโรหึ

อชช ปุตุตึ น ปสสุสามึ หทยึ เม ผลิสสุสตี

ความว่า hahaha คุณกรพ้อผู้เป็นขี้ขบุตร พ้อจงกลับมามาฆา
 อย่าทำฆาฆาให้อนาถาทรพลเลย ถ้าฆาฆามีได้เห็นพระยั โยรสใน
 วนนั ทวงททัยของฆาฆาก็จะแตกทำลายออก ๗ ภาค แล้วจะเลย
 ทิวงคตอยู่ณประตูพระราชนิเวศนั้น.

พระโพธิสัตว์ราชกุมารได้ยินเสียงพระชนนี จึงทอศพระเนตรลง
 ไปณพนปถพิคค ก็แลเห็นพระราชฆาฆาของตนยืนทรงพระกรแสง
 โคกาตุร ว่าว่าพรณพิลาปอยู่แทยประตูพระราชนิเวศนั้น มีพระ

อิสสุชลเนตรไหลอาบพระพักตรา ก็มีความสงสารพระมารดา ยิ่งนัก
 มีพระหฤทัยอันหืดหู่ปราศจากกรนเริง เลยสิ้นความรักพระยามณีกกช
 อิศวราช ด้วยสามารถที่พระองค์ทรงพระกตัญญูกตเวที แลมีความ
 จงรักภักดีในพระราชมารดา จึงทรงพระตำรหว่า เพราะพระยาอิสสุชล
 ตวน พระชนนย์บังเกิดเกล้าของเรา จึงได้ทรงปริเทวนาการแทย
 จะวางวายพระชนมชีพ เราจะตคศิรัษะพระยาอิศครนเลย แล้วรบ
 ลงไปเฝ้าพระชนนย์ของเราดีกว่า ทรงตำรหั่นแล้ว ก็ชกพระแสงขรรค์
 กวักแกว่งอยู่ไปมา เพื่อจะตคศิรัษะพระยามณีกกชอิสสุชลราชนนั้น.

“ ฝายพระยามณีกกชอิสสุชลราชรัฐพระอาการ จึงทูลพระราชกุมาร
 โพิธิตวค้วยภาษามนุษย์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้พงค์สมมติเทวราช
 พระองค์อย่าเพื่อพิฆาฏฆ่าหม่อมฉันเสียเลย ถ้าหม่อมฉันนสนชวิตแล้ว
 ไฉนจึงจะถววยราชสมบัติแก่พระองค์ได้ พระองค์อย่าฆ่าหม่อมฉันเสีย
 เลย พระโพิธิตวราชกุมารจึงตำรว่า คุณกรอศิศรพาช วาจา
 ของท่านทกล่าวน เป็นความจริงแลหรือ พระยาสินธพอิสสุชลราชจึง
 ทูลว่า วาจาที่หม่อมฉันกล่าวนเป็นความจริง พระองค์อย่าทรงแคลง
 พระทัยเลย.

พระโพิธิตวราชกุมารได้ฟังคังนั้น จึงสอคพระแสงขรรค์คินเข้า
 ๔ แล้วระลิกถึงพระคุณของพระราชมารดา มีนำพระอิสสุชลธาราเต็ม
 คลของพระเนตร จึงนอมพระเกศถววยขังคมลา เชิญพระราชมารดา
 ให้เสด็จกลับเข้าสู่พระราชนิเวศน์ ส่วนพระยามณีกกชอิสสุชลราชผู้เรือง

เทศ ก็พาพระโพธิสัตว์ราชกุมารเหาะไปถึงเสตนครราชธานี พระยา
อัครพาชกก็พาลงจากอากาศ ให้พระโพธิสัตว์ราชกุมารหยุดพักกระงับ
กระวนกระวาย อยู่ภายนอกพระนคร อันเป็นที่กำบังคนซึ่งสัญจรไปมา.

ฝ่ายบรมกษัตริย์ผู้ครองราชสมบัติในเสตนครนั้น ทรงพระนาม
ว่าพระเจ้าเสตนคร พระองค์เป็นบรมชตติยาธิบดี พระอรรคมเหษี
ของพระองค์ ทรงพระนามชื่อว่าปทุมคัพภาราชเทวี มีพระราชบุตร
ทรงพระนามว่าจรีปภา มีรูปทรงลักษณะอันงามเป็นที่นำมาซึ่งความ
ปลื้มใจ วรรณดีกายของนางนั้นอุปมาดังว่าสีดอกปทุมชาติ อันบริสุทธิ์
สกลสอาดพึงผูกพันชลธาร มีส่วนงามเปรียบปานดังนางเทพกัญญา มี
รัศมีกายอันงามยิ่ง ก้าวล่วงวรรณของหญิงในมนุษย์ แต่ไม่ถึงรัศมี
กายของนางเทพธิดาในสวรรค์ นางบริจาริกาผู้รับใช้สอยของพระราช
ธิดานั้น เป็นหญิงมีสรีรกายเตี้ยค่อมมีนามชื่อว่านางปทุมมา เป็นทาสี
ที่พระราชบิดาพระราชทานไว้ สำหรับไต่คุแลพิทักษ์รักษาพระราชบุตร

ฝ่ายกษัตริย์ต่าง ๆ ในชมพูทวีป ทุกธานีบริษัทยิ่งใหญ่ จะใคร่
ไต่พระราชธิดาจรีปภาเทวีไปเป็นอรรคมเหษีของพระองค์ ต่างก็ส่ง
เครื่องราชบรรณาการ มีพระราชสาส์นมาสู่ขอพระราชธิดานั้นเนื่อง ๆ
พระเจ้าเสตนครบรมกษัตริย์ก็มีพระราชสาส์นตอบไปทุกพระนคร ใน
ราชสาส์นนั้นว่า ราชธิดาของเราสมควรแก่กษัตริย์ผู้ทรงอิศรภาพ
อันประเสริฐกว่าชาติยราชทุกธานี จะไต่คู่ควรแก่ท่านทั้งหลาย
มิได้ อนึ่งพระเจ้าเสตนครนั้น ให้พระราชธิดาจรีปภาอยู่ในปราสาทอันมี

พณถึง ๗ ชั้น ให้อยู่ด้วยกันกับหญิงค่อมคนใช้ อันชื่อนางปทุมมา สองคนเท่านั้น.

ฝ่ายว่าพระโพธิสัตว์ราชกุมาร เมื่อลงมาถึงพณปถพี ระวังความ กระวนกระวายสบายอินทรีย์แล้ว ก็เปลื้องเครื่องอาณออกจากพระยา ชัศคร จึงมีสุนทรวาจาว่า คุณกรมณีกกชือศัวราชผู้เจริญ ท่านจงไป แสวงหาภัทษาหารตามสบายเถิด แต่ทว่าอย่าไปเที่ยวให้ โกลนั๊ก ถ้า เราระลกกถึงท่านเมื่อใด ท่านจงรีบมาหาเราเมื่อนั้น มณีกกชือศัวราช รัยคำแล้ว ก็ไปเที่ยวแสวงหาอาหารในสถานที่หลังคพระนคร เที่ยว กัทหญ้าอ่อน ๆ กินตามสบาย ส่วนพระโพธิสัตว์ก็แปลงกายเปลี่ยน เพศเป็นพราหมณ์ เกริเข้าไปเที่ยวในพระนคร.

ฝ่ายพวกพราหมณ์ทั้งหลายในเมืองนั้น เห็นพระโพธิสัตว์เกริเข้า ไป ก็พากันรักใคร่ไปสินทั้งนั้น พระโพธิสัตว์คำเกริต่อไป ก็ไ้เห็น ประชาชนประชุมกันโกล้ทาง และเห็นศาลาที่ประชุมแลร้านตลาดตาม ระหว่างถนน เกริไปในที่ใดก็ไ้ฟังเสียงประชาชนในที่นั้น มีแต่กล่าว สรรเสริญชมพระรูปพระ โฉมพระราชบุตรจรัปภา.

มีคำปจฉาถามแทรกเข้ามาว่า พระราชบุตรจรัปภานั้น มีพระ รูปพระ โฉมอันงามยิ่งนัก เพราะนางไ้กระทำการกุศลอันใดไว้แต่ใน ชาติก่อน มีคำวิสันว่า พระราชบุตรจรัปภา มีรูปทรงสัณฐานแล วรรณสีกายอันงามยิ่งนั้น เพราะผลแห่งกุศลที่ไ้ถวายเป็นจตุปัจจัย และ สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรอันงาม เป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใสไว้แต่ใน ชาติปางก่อน.

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังคำมหาชนชาวพระนคร กล่าวสรรเสริญชม
 พระรูปพระโฉมพระราชอิศริยาภรณ์ บรรณาถึงความงามมีประการต่างๆ
 คึงนั้น จึงทรงพระดำริห์ว่า ทำไฉนหนอ เราจึงจะได้เห็นพระนางอิศริยา
 ราชบุตร ทรงพระดำริห์แล้ว ครั้นถึงเวลากงราตรี ก็ทรงทา
 พระสรภายด้วยสคนธชาติของหอมทั้ง ๕ แล้วประคองพระองค์ด้วยเครื่อง
 อลังการ ทรงพวงมาลาอันงามวิจิตรบรรจง แล้วทรงระลึกลงอัศิศ
 พาศิมณีกกขิสนธพ ในขณะนั้น มณีกกขิสนธพอาชาไนย ก็มาขึ้นอยู่
 ณที่ใกล้พระโพธิสัตว์ จึงเสียดคอยฟังว่าจะตรัสประการใด พระ
 โพธิสัตว์เห็นพระยาอาชาไนยมาขึ้นอยู่ จึงตรัสบอกกว่า เราปรารถนาจะเห็น
 พระราชบุตรทรงพระนามว่าอิศริยาภรณ์ ทำไฉนจึงจะได้เห็นสมคึงความ
 ปรารถนา มณีกกขิสนธพจึงทูลว่า หม่อมฉันจะพาพระองค์ไปให้ได้
 เห็นนาง พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังก็คพระทัย จึงทรงถือพวงมาลัยแล
 ของหอมขนสู่หลังอัศิศราช มณีกกขิสนธพก็พาพระโพธิสัตว์ตรงไปสู่
 ประตูหน้ามุขปราสาท อันเป็นที่อยู่ของพระราชบุตรอิศริยาภรณ์ ครั้น
 ถึงบานประตูปราสาทแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ทอศพระเนตรดูโดยช่องกุญแจ
 แลเห็นพระราชบุตรอิศริยาภรณ์อนบรรทมอยู่บนแท่นที่ไสยาสน์ ทั้งเห็นนาง
 ปทุมมาหญิงค่อมอันนอนอยู่ณที่ใกล้สนธานอกคนหนึ่งเท่านั้น มิได้
 เห็นผู้ใดผู้หนึ่งในปราสาทนั้นอีกเลย จึงทรงพระดำริห์ว่า สัตริย์ผู้
 มีรูปทรงอันงามยิ่งนัก ทั้งดวงพักตร์ผิวพรรณก็บริสุทธิ์สะอาด งาม
 ประดุจคึงว่านางเทพกัญญาในสวรรค์ จะเป็นพระราชบุตรอิศริยาภรณ์

เขาพรรณาชมพระรูปพระโคมน์หรือโคมน์ หรือจะเป็นสัตว์ใดไม่ใช่
 พระราชบุตร เมื่อกำหนดส่งสยมน จึงตรัสถามมณีกกขิดควราว่า
 สัตว์ที่นอนอยู่บนที่ไต้ยาสนั้นผู้ใด จะเป็นพระราชธิดาชื่อว่าจรีปภาหรือ
 โคมน์ อัครราชอาษาในยมองกแล้วทูลว่า สัตว์นั้นมิใช่ผู้อื่นเลย คือ
 พระราชบุตรซึ่งมีนามว่าจรีปภานั่นเอง.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ก็ลงจากหลังอัครราชสมโนมัย จึงเข้คยาน
 พระทวารแต่ค้อยๆ แล้วเสด็จเข้าไปในห้องที่บรรทมพระราชธิดา ทอด
 พระเนตรดูพระจรีปภาพระราชบุตร ตั้งแต่เบื้องพระคิโรตม์กรายเท่าถึง
 เบื้องพระบาท มีไต่ อิมพระเนตร จึงลบลีพระวรกายพระราชบุตรด้วย
 สุนัขชาก แล้วสวมพวงกุสุมมาลัยในข้อพระกร แดจาร์กเป็นปลุกศนา
 ไว้ในเบื้องหลังนางปัทมาทาสี แล้วทาทวยเครื่องลูบไล้อันเหลือจากทา
 พระวรกายพระราชบุตรจรีปภา แล้วยันทอดพระเนตรพิจารณาพระราช
 บุตรอยู่ณที่นั้น.

ขณะนั้น มณีกกขิดควราจึงทูลเชิญพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่
 พระองค์ผู้เป็นพงศ์สัมมติเทพยดา เชิญพระองค์เสด็จมาเถิด มีฉณิม
 ยามล่วงไปนานแล้ว บัดนี้ถึงขณิฉณิมยามจวนจะใกล้รุ่งอยู่แล้ว เชิญ
 เสด็จกลับไปโดยเร็วพลันเถิด พระเจ้าข้า.

พระโพธิสัตว์ได้ฟังสิ้นอภอษาทูลเชิญ มีใคร่จะทรงพระดำเนิร
 ออกจากปราสาทไต่ ด้วยทรงอาลัยในพระราชบุตรจรีปภา แล้วฝน
 พระทัยทรงพระดำเนิรมาชนอัครสันนิษพชาติ ฝ่ายมณีกกขิดควรา

มโนมัย ก็พาพระโพธิสัตว์กลับมาสู่ที่พักภายนอกพระนคร ซึ่งเป็น
 ที่หยุดพักกระงับร้อนแต่เมื่อแรกมาถึงนั้น พระโพธิสัตว์ก็คร่ำพิงถึงพระ
 ราชบุตรจรีปภา จึงตรัสแก่สันธพชาติขึ้นว่า เราไม่สามารถจะอยู่ในที่
 อันปราศจากพระราชบุตรจรีปภาได้ ท่านจะไปหาอาหารในที่อันสหายก็จง
 ไปเถิด แต่เมื่อถึงสมัยกึ่งราตรี พาซึ่งบริวารมาหาเราให้จงได้ มณีกก็
 อิศวราชรับคำแล้ว ก็กลับไปหาอาหารกินอยู่ณที่ใกล้คูพระนครนั้น.

ครั้นรุ่งราตรีพระอาทิตย์อุทัยสว่างแจ้งแล้ว พระราชบุตรจรีปภา
 ตื่นจากบรรทม ทอดพระเนตรเห็นรูปไซรค์กัมภีระที่หลังนางปทุมมาทาสี
 ค่อม ทั้งเห็นเครื่องลูบไล้ของหอม อันทาอยู่ที่ตัวนางปทุมมาทาสี
 ก็ทรงพระสรวลแล้วมีพระเสาวนิตรัสถามว่า พี่ใด ของหอมเครื่องลูบ
 ไล้ที่ไหนดาทากายของพี่ นางค่อมปทุมมาได้ฟังพระเสาวนิตรัสถาม
 จึงมีวาจาว่า โอน่าอิศวรย์จริง ๆ ของหอมเหล่านี้มาแต่ที่ไหนดอ
 แล้วแลไปเห็นเครื่องลูบไล้ของหอม ที่พระกายพระราชบุตรจรีปภา
 ก็ยั้งพวงมาลาอันสวมอยู่ที่ขอพระกร จึงทูลถามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า
 ก็ของหอมเครื่องลูบไล้ที่พระวรกาย ก็ยั้งพวงมาลาที่ขอพระกร
 ของพระแม่เจ้านั้น พระแม่เจ้าได้มาแต่ที่ไหนดอแล้ว พระราชบุตรจรีปภา
 ได้ฟังถาม จึงเค็รเข้าไปส่องพระฉาย ครั้นทอดพระเนตรเห็นวรกาย
 ของพระองค์ อันลูบไล้ประทาไปด้วยเครื่องหอม แลพวงมาลาที่สวม
 ขอพระกรอยู่นั้น ก็เกิดอิศวรย์ใหม่มีความสงสัยยิ่งนัก จึงดำริห์ในพระ
 ทัยว่า ชรอยอมรินทร์ราชบิดี หรือเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทพยดา จะมา

ในปราสาทที่อยู่ของเรานี้เป็นแต่ ทรงกำหนดคนแล้ว จึงตรัสแก่
นางปัทมาทาสีคือว่า ในราตรีวันนี้เราจะพากันคอยดูให้เห็นประจักษ์
แก่ตา นางทาสีปัทมาก็รับพระเสาวนีย์.

ฝ่ายหน้าพระชินสีสน โพลีสत्व ครั้นถึงกึ่งราตรีก็ทรงระลึกลง
พาชอศวราช ครั้นครั้นครั้นมาถึงกึ่งกลาง ทรง แล้วเสด็จเข้าไปในปราสาท
พระราชบุตร ทรงกระทำวิธเหมือนดั่งนั้น ในราตรีเป็นคำรบสอง แล
ราตรีเป็นคำรบสาม ฝ่ายพระราชบุตรจึงปรึกษากับนางปัทมาทาสี ตั้งตา
เผาคอยตักพากันหลับไป ในราตรีที่ ๒ แลราตรีที่ ๓ นั้น

ครั้นถึงราตรีที่ ๔ พระราชบุตรจึงปรึกษากับนางปัทมา
ทาสีอีกว่า ดูกรปัทมา คืนวันนี้เราทั้งสองคน จักไม่หลับไม่นอน
จะคอยจับผิดเข้ามาในทันทีใด ถ้าเราทั้งสองไม่อาจทนอยู่ได้ ยิ่งจน
จะหลับเหมือนแต่ก่อนไซ้ เราเอากันนอนลงมาขยเอาน้ำหยอดจักษุทั้งสอง
ซ้ายขวาไว้ เมื่อกกระทำดั่งนี้ เราทั้งสองคนก็จะหลับมิได้ จะทน
อยู่จนรุ่งราตรี นางปัทมาทาสีจึงตอบว่า กระทำอุบายดั่งนี้อาจสำเร็จ
ถึงความปราถนาได้ พระราชบุตรจึงปรึกษากับนางปัทมาทาสีปรึกษากัน
ฉนั้นแล้วก็กระทำเหมือนดั่งนั้น ก็พากันทนอยู่มิได้หลับ.

ครั้นเวลาถึงราตรี พระโพลีสत्वประคบบพระองค์ด้วยเครื่องอลัง
การ ลุยไต่พระวรกายด้วยสคนธชาติของหอมแล้ว ทรงถือของหอมแล
พวงมาลาชนทรวงอาชาสันธพชาติ ทรงไปปราสาทพระราชบุตรจึงภา

ครนถงจิงเขคยานพระทวาร ไคทศนาการเห็นรัศมีกายของพระราชบุตร
 อนมฺแสงสว่างแผ่ไปทั่วทั้งปรางคปราสาท ประคจคังว่าแสงโอภาศแห่ง
 ประทปทขคคคตามไวฉนนน จิงตรสแกลสนธพอาชาในยว่า คุกกรมณ
 กกขอศวราชผู้สหาย ท่านไคเห็นรัศมีกายของพระราชบุตรจรปภา
 หรือไม อศวราชอาชาในยทลว่าหม่อมฉนไคเห็นแลแล้ว พระเจ้าชา.

ฝ่ายพระราชบุตรจรปภา ไคทศนาการเห็นองค์พระสุณโพธิสत्व
 จิงกระชขทโกลหูนางปทุมมาว่า เทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทพยคามาแลแล้ว
 ท่านเห็นหรือไม นางปทุมมาทาสกรขพระเสาวนินว่า หม่อมฉนไค
 เห็นแลแล้ว พระแม่เจ้าอย่าออองไป ชนทงสองกมิจิตค้ประกอบค้วย
 บคไสมนล เพราะเหตุทไคเห็นพระโพธิสत्वเสค้จมา จิงบคจกษทง
 สองค้วยชายพระภษาททรวงหม ทำเป็นประหนงว่านิตรารมยหลขอย
 มิไครู้สมปฤคิ.

ฝ่ายพระโพธิสत्वตรสสังสนธพพาขแลแล้ว ก้เสค้จเข้าไปในปรางค
 ปราสาท ทรวงประทขณแทนทไสยาสน์ของพระราชบุตรจรปภา ตรส
 ปราไสค้วยถอยค้อนเป็นทรกเจริญใจแต่ลำพังพระองค์ แลแล้วทรวงลข
 ไสทวารกายพระราชบุตรจรปภา ค้วยเครองลขไลแลของหอมเป็นคัน
 แลแล้วเอาของหอมแลเครองทาทเหลอนน ไปทากายนางปทุมมาทาส
 กระทำคังทไคทรวงกระทำมาแต่ราตรีกอน ๆ แลแล้วทอดพระเนตรคูประ
 ราชบุตรจรปภา มิไคพริขพระเนตร เพราะมิจิตค้สเนหาปฏิปททใน
 พระราชบุตรจรปภาเป็นกำลัง

ในกาลนั้น มณีกกขอศวราช จึงร้องเชิญเสด็จว่า ข้าแต่พระองค์
 ผู้เป็นพงศ์เทพยดา เชิญพระองค์เสด็จออกมาเถิด เวลาจวน
 จะสว่างแจ้งอยู่แล้ว พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังสินธพอาชาในยทูลเชิญ จึง
 ค่อย ๆ เคลื่อนพระองค์ลงจากพระที่ เพื่อจะเสด็จกลับออกมาทรง
 สินธพอัศิศร.

ในขณะนั้น พระราชบุตรจิรปภาจึงกระซิบบอกนางปทุมมาว่า พึง
 จัยเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาไว้ เราทั้งสองช่วยกันจยอย่าให้หนี
 ออกไปได้ นางปทุมมาทาสีรับพระเสาวนีย์แล้ว ยังมีหน้าที่จะลุกขึ้นจาก
 ที่ ฝ่ายพระราชบุตรจิรปภา ก็อยู่การจากที่ไสยาสน์ ทรงเข้ากอด
 พระบาทพระโพธิสัตว์ ด้วยพระหัตถ์ทั้งสองให้มันแล้วทูลว่า พระ
 องค์จงหยุดอยู่ก่อน ฝ่ายนางปทุมมาทาสีก็ลุกขึ้นจากที่นอนในขณะนั้น
 เข้าจับพระบาทพระโพธิสัตว์ ให้มันแล้วทูลว่า ข้าแต่เทวดา พระองค์
 จงหยุดก่อน จะรีบร้อนเสด็จไปข้างไหนเล่า.

พระโพธิสัตว์มีรัที่ จะคิดประการใด จึงตรัสตอบสินธพออกไปว่า
 ดุกรอาชาผู้เป็นสหาย บัดนี้เราถูกพระราชบุตรกยหญิงคนใช้จับไว้มันคง
 มีรัที่จะทำประการใด สินธพอาชาในยจึงทูลว่า ถ้ากระนั้น พระองค์จง
 อยู่ก่อนเถิด ที่จะเกิดขยาปหยายชานันมิได้มี พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า
 ถ้ากระนั้น พัพาชีจงกลับไปแสวงหาอาหารก่อนเถิด ถ้าเราละลิก
 ถึงท่านเมื่อใด ท่านจงมาหาเราเมื่อนั้น อาชาในยรับคำพระโพธิสัตว์
 แล้ว ก็กลับไปแสวงหาอาหารในที่นั้น ๆ พระโพธิสัตว์ส่งอาชาในยไป

แล้ว ก็ทรงประทชนิ่งเฉยที่บรรทมของพระราชบุตรจิรปภา พระราชบุตร
จึงมีสุนทรวาจาเชิญให้ไสยาสน์ ร่างขั้กระวนกระวายพระหฤทัย แล้ว
นั่งนวกพนพระบาทพระโพธิสัตว์ให้ทรงบรรทม แล้วสองกษัตริย์ก็ทรง
อภิรมย์ชงกันแลกัน

ในลำดับนั้น พระราชธิดาจิรปภาเทวี จึงมีสุนทรวาจาทุกถถามพระ
โพธิสัตว์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงอิศรภาพ หม่อมฉันมีความสงสัยยิ่งนัก
พระองค์เป็นเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทวคาทั้งหลายหรือ หรือว่าเป็น
องค์อมรินทร์ราช จึงโปรดบอกหม่อมฉันให้ทราบในกาลบัดนี้

พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังพระราชบุตรจิรปภาทุกถถามดังนั้น จึงทรง
พระดำริหว่า ถ้าเราจะบอกว่าเราเป็นพระอินทร์ หรือเป็นเทวราชผู้
เป็นใหญ่กว่าเทวคา พระนางจิรปภาก็คงจะเชื่อฟังทงสน ก็แต่ว่า
ถ้อยคำเช่นนั้นเป็นคำของอสังคยมนุษย์ มิได้มีความเจริญเลย คำใดเป็น
คำจริงปราศจากมุสาวาท คำนั้นเป็นธรรมของสังคยมนุษย์ อาจนำมาซึ่ง
ประโยชน์ในภายหน้า ต้องการอะไรที่เราจะกล่าวมุสาวาท เราบอก
ตามจริงประเสริฐกว่า พระโพธิสัตว์ดำริหนั้นแล้ว เมื่อจะบอกความตาม
จริงจึงตรัสว่า ตูกรพระน้องผู้มีพักตรอันเจริญ พันจะได้เป็น
พระยาเทวคา หรือเป็นองค์อมรินทร์ราชหามีได้ พันเป็นราชโอรสของ
พระเจ้าพรหมทัต ซึ่งครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี ตัวของพัน
ชื่อว่าสุนทรราชกุมาร พระน้องจึงทราบในกาลนี้

พระราชบุตรจิรปภา ได้ฟังคำพระภักดาโพธิสัตว์ตรัสบอกดังนั้น
 ก็มีพระไทยไสมนัสยินดี ประคองตั้งว่ามีบุคคลมารดด้วยสุคนธวาริไค
 ๑๖ กละออม ในสรวทกาลฤตุร้อน พระนางก็อยู่สมัคคตโมสรกับ
 พระโพธิสัตว์มาช้านาน

ฝ่ายนางปทุมมาทาสีนั้น แต่กาลก่อนเคยนำเอากระยาหารเครื่อง
 เสวย แลเครื่องสรงเครื่องสำอาง มาถวายพระราชบุตรจิรปภาพอ
 สมควรแก่พระองค์เดียว มีไค้มากเกินประมาณ จำเคิมแต่พระโพธิสัตว์
 มาอยู่กับพระราชบุตรจิรปภาแล้ว นางปทุมมาคนใช้นั้น เมื่อไปนำเอา
 สิ่งของใด ๆ มา มีพระกระยาหารเครื่องเสวยเป็นต้น ก็นำเอามาเพื่อ
 พระโพธิสัตว์อีกส่วนหนึ่ง สิ่งของนั้น ๆ จึงเป็นของทนางปทุมมานำเอามา
 มากกว่าปรกติธรรมดา หาเหมือนแต่ก่อนไม่

ฝ่ายหญิงชาวเครื่องแลหญิงพนักงานเครื่องตนเห็นดังนั้น ก็มี
 ความประหลาดใจ จึงถามนางปทุมมาคนใช้ว่า ไฉนเองจึงมานำเอาสิ่ง
 ของมีพระกระยาหารเป็นต้นไป มากกว่าปรกติแต่ก่อน เพราะเหตุอะไร
 เองจึงได้ทำอย่างนั้น

นางปทุมมาทาสีก็มิได้ตอบประการใด เพราะเป็นความในใจก็จน
 จิตต์ ครนจะบอกตามจริงก็ทงกลัวทงรักพระราชบุตรจิรปภา มิรู้ทว่าจะ
 คิดประการใด ก็นั่งก้มหน้านั่งอยู่

หญิงพนักงานแลชาวเครื่องทั้งหลาย เห็นนางปทุมมาเสด็จกิริยา
 วิปริตดังนั้น ก็พากันพูดข้ส้าทข้ว่า ถ้าเองไม่บอกความจริงแก่เราทง

หลาย พวกเราจะพากันไปกราบทูลพระเจ้าเสศราชาให้ทรงทราบ ไหน
 เลยชีวิตของตัวเองจะคงอยู่กับกาย แม้ถึงเองไม่ตายก็คงต้องรับพระราช
 อาญาอันสาหัส

นางปทุมมาไต่พงคังนั้น ก็กลัวพระราชอาญายิ่งนัก จึงพูดว่า
 ท่านทั้งหลายจงปล่อยให้ข้าพเจ้ากลับไปก่อน แล้วข้าพเจ้าจะกลับมา
 บอกความจริงแก่ท่านทั้งหลาย นางปทุมมาพูดวิงวอนคังนั้นแล้ว ก็รีบ
 กลับมาทูลความนั้น ให้พระราชบุตรจิรปภาทรงทราบ พระราชบุตรก็
 ทูลความนั้น ให้พระโพธิสัตว์ทรงทราบ พระโพธิสัตว์ไต่ทรงฟังก็ทรงพระ
 โสมนัส ตรัสเรียกนางปทุมามาแล้ว จึงตรัสว่า คุณกรนางปทุมมา เจ้า
 อย่างกลัวเลย จงกลับไปบอกความจริง อย่าไต่กล่าวคำมูสา นาง
 ปทุมมารับคำพระโพธิสัตว์แล้ว ก็กลับไปบอกความจริงแก่หญิงพนักงาน
 ทั้งหลาย ๆ ก็นำความนั้นกราบทูลพระเจ้าเสศราชาว่า ข้าแต่พระองค์
 ผู้เป็นสมมติเทพยดา บัดนี้มานพหนุ่มน้อยผู้หนึ่ง บังอาจเข้าไปอยู่กับ
 พระราชบุตรจิรปภา พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้าเสศราชาบรมกษัตริย์ไต่ทรงฟัง ก็ทรงพระพิโรธยิ่งนัก
 เปรียบประคองคังว่าอสรพิษที่มีผู้มาประหารลงที่ขนคหาง ด้วยไม้ค้อนนั้น
 ทรงพระพิโรธพลางทางดำริห์ในพระหฤทัยว่า เราควรรักษาอารมณ์ข่ม
 ความโกรธของเราไว้ มานพนั้นจะเป็นผู้มีกำลังเดชานภาพสักเพียงไร
 เราควรจะพิจารณาตุกำลังอานภาพของมานพผู้นั้นก่อน ถ้ามานพผู้นั้น
 เป็นผู้มีกำลังเดชานภาพน้อย เราก็จะตัดศีรษะมานพผู้นั้นเสีย พระเจ้า

เสด็จราชทรงพระดำริห์แล้ว ปรารถนาจะทกลองคูให้รัประจักษ์ จึงม
 วยสั่งให้เชิญกษัตริย์ทั้งหลายบรรดาที่อยู่ในชมพูทวีปทั้งสิ้น มาประชุม
 พร้อมกันแล้ว จึงตรัสบังคับอำมาตย์ทั้งหลายว่า ดูกกรเจ้าทั้งหลาย
 เราจะให้เล่นการมหรศพในวันกำรบ ๗ นัยแต่วันนั้นไป เจ้าทั้งหลายจง
 เอากระดานไม้มะเคือหนา ๘ นิ้ว ๗ แผ่นเท่า ๆ กัน ตั้งให้เป็นตัยอัน
 เคียวกัน ในเบื้องหน้าแผ่นกระดานไม้มะเคือนั้น จงเอาแผ่นเหล็กหนา
 ๒ นิ้ว ๗ แผ่น ตั้งให้เป็นตัยต่อกันไป ในเบื้องหน้าแผ่นเหล็กนั้น จงเอา
 แผ่นทองแดงหนา ๒ นิ้ว ๗ แผ่น ตั้งให้เป็นตัยเป็นลำดับต่อไป ใน
 เบื้องหน้าแผ่นทองแดงนั้น จงเอาเกวียน ๗ เล่มบรรทุกทรายให้เต็ม ตั้ง
 เป็นลำดับ ๆ ต่อกันไป ในเบื้องหน้าแห่งเกวียนนั้น จงเอาต้นตาล ๗ ต้น
 ตั้งให้ติดต่อกันเป็นลำดับไป ในที่สุดท้ายของทั้ง ๕ นั้น จงเอารูป
 มฤคยนต์อันหมุนเวียนผกผันไปมาตั้งไว้ ให้แล้วเสร็จในวันที่ ๗ นั้น

อำมาตย์ทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็กระทำตามรับสั่งทุก
 ประการ ครั้นกระทำสำเร็จแล้ว ก็กราบทูลพระเจ้าเสด็จราชให้ทรงทราบ
 พระเจ้าเสด็จราชก็เสด็จออกประทียณพระที่นั่งข้างหน้า
 พระราชดำริห์สั่งอำมาตย์ว่า ท่านจงไปเชิญภคคาคีตาของเรานั้น ให้
 มาหาเราขคน อำมาตย์นั้นรับพระราชบัญชาแล้ว ก็ถวายบังคมลาไป
 ยังปราสาทพระราชบุตรจิรวปภา แล้วทูลพระโพธิสัตว์ว่า ขคนมรับสั่ง
 ให้ไปเฝ้า.

พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังดังนั้น จึงเชิญชวนพระจรีปภาเทวี สรง
 สุกนธวารชำระพระองค์แล้วทรงพระภษา ทาพระวรกายด้วยเครื่องหอม
 ประดับเครื่องอลังการวิภูสิตเสร็จแล้ว พระกรทรงพระแสงขรรค์ พา
 พระจรีปภาเสด็จคมนาการลิลาส์ คึงพระยาไกรสรสหัสราชอันออกจาก
 ถ้ำแก้วมณี ก็บังนางพระยาไกรสรราชสหัสราช ถ้ามีฉนั้นคึงองค์
 สมเด็จพระอินทราชาอันเสด็จจากไพชยนต์พิมาน ก็กับพระสุชาดาเทพ
 นารี พระโพธิสัตว์เสด็จครั้งนั้น ประกอบไปด้วยพระสิริวิลาสแลพระเศชา
 นภาพควรรทจะมหัตศจรรย เมื่อเสด็จจากปราสาทนั้น ทรงขยับขอ
 พระหัตถ์พระจรีปภาชตติยนารี ไปหยุดยืนประทัยอยู่ที่เชิงฉิมจินท์ แล้ว
 ทอดพระเนตรแลไปในข้างโน้นข้างนี้ บรรดาชนทั้งหลายที่อยู่ใน
 พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรไปนั้น ก็กัมปนาทหวั่นไหวสทกสท้าน ด้วย
 เกรงพระเศชานภาพ.

ในกาลนั้น พระเจ้าเสศราชบรมกษัตริย์ และพระปฐมคัพภา
 ราชเทวี ทั้งพระสนมมาราชกัญญา อีกทั้งกษัตริย์ทั้งหลายที่มา
 แแต่สกลชมพุกวีย แลพวกอำมาตย์จตุรงค์เสนาพลโยธาทวยหาญราช
 ขีรพารทั้งสิ้น ได้แลเห็นองค์พระสุชนุโพธิสัตว์ ก็ให้บังเกิดอัศจรรย์
 จิตต์พิศวง.

ขณะนั้น พระโพธิสัตว์ก็เสด็จลงจากปราสาทกับพระจรีปภาเทวี
 พากันเข้าไปถวายบังคมพระเจ้าเสศราช แล้วถวายบังคมพระปฐมคัพภา
 ราชเทวีผู้เป็นพระชนนีนาถ แล้วทรงประทัยณที่อันสมควร.

พระเจ้าเสศราชบรมกษัตริย์ ก็ทรงกระทำปฏิสนธิ์จากรักกับพระ
 โพิสัตว์ แล้วมีพระราชดำรัสว่า คุณกรพ่อผู้มีทุกข์สุขเสมอด้วยบิดา
 บิดานัปรารถนาจะใคร่เห็นความสามารถของพ่อ พ่อจงแสดงความสามารถ
 ให้บิดาดูในกาลนี้.

พระโพิสัตว์ได้ฟังพระราชดำรัสดังนั้น จึงถวายบังคมแล้วทูลว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสมมติเทวราช พระองค์จงทอดพระเนตรดูกำลัง
 ความสามารถของข้าพระองค์ ซึ่งจะแสดงถวายในกาลบัดนี้ ทูลดังนั้น
 แล้ว ก็นำธนูแลลูกศรออกจากพระภษาที่ทรงห่ม โยนขึ้นไปในอากาศ
 ธนูแลลูกศรนั้นก็กลบลงมาตกณพนภูมิภาค พระโพิสัตว์จึงตรัสแก่
 กษัตริย์ทั้งหลายในสมพทวิปที่มาประชุมกันในที่นั้นว่า บรรดา
 กษัตริย์ทั้งปวงที่มาประชุมกันในที่นี้ กษัตริย์พระองค์ใดอาจจะยก
 ธนูธนูมีสายขนไก่ กษัตริย์พระองค์นั้นจงลุกขึ้นยกให้มหาชนได้เห็น
 ในกาลบัดนี้.

ในขณะนั้น กษัตริย์ทั้งหลายทุก ๆ พระองค์ ก็ลุกขึ้นแล้ว
 เข้าไปยกธนูที่ละองค์ ๆ ก็ไม่อาจยกธนูนั้นให้ชะเยื่อนจากที่ใด มาตราว่า
 ลักปลายเส้นผมหนึ่ง ในลำดับนั้น พระโพิสัตว์จึงอุจากรจากอาสน์
 ไปทรงช้อนธนูขนไก่ด้วยนิ้วก้อย แล้วยกขึ้นสอดใส่ลูกธนูนำวสายขนเส้น
 วารสามครั้ง ก็เป็นสง่างามด้วยพระสิริเตชานภาพ เปรี๊ยะปานตั้ง
 ท้าวสักกเทวราช เมื่อจะเข้าสู่สงครามกับอสูรฉนั้น แล้วลตพระองค์

ลงนั่งถวายบังคม ทูลถามพระเจ้าเสตราชว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
 สมมติเทวราช พระองค์จะโปรดให้ข้าพระบาทยั้งสิ่งใด พระเจ้าเสตราช
 จึงตรัสว่า ทูกรพ้อผู้ร่วมเหตุภัยของบิดา บิดานี้จะให้เจ้ายิงของทั้ง ๕
 อย่าง ๆ ละ ๗ ชั้น ๆ เจ้าจงยิงให้บิดาเห็นปรากฏในกาลบัดนี้.

พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังพระราชดำรัสดังนั้น ก็อุจฺจากรจากอาสน์
 ถวายบังคมแล้ว โกงธนูสอดลูกแมลงไป ลูกธนูนั้นไปถูกแผ่นกระดาน
 ไม้มะเคืออันซ้อนกัน ๗ ชั้น ทะลุตลอดไปถูกแผ่นเหล็ก ๗ ชั้น แล้ว
 ทะลุแผ่นทองแดง ๗ ชั้น ตลอดถึงแก้วอันเต็มด้วยทราย แล
 ด้สนतालทั้งหลายอย่างละ ๗ ชั้น ๆ แล้วเลยตลอดไปถูกในตาเขของชวา
 แห่งรูปมฤคยนต์ อันผดผนหันเวียนไปมาอยู่ในชั้นที่สุด แล้วลูกธนูนั้น
 ก็กลบยอนมาตกกลางณที่ณะเพราะพระพักตร์พระโพธิสัตว์.

ฝ่ายมหาชนทั้งหลายได้เห็นมหัศจรรย์ดังนั้น ก็พากันให้สนั่นหวั่น
 ไหว บางพวกก็โยนพวงมาลา บางพวกก็เปลืองอาภรณ์ออกกระทำ
 สักการบูชา บางพวกก็เอาผนผ้าผูกทำเป็นธงชายขน โบกโบย ร้อง
 ช้องสาธุการ.

ในขณะนั้น พนพสุธาธารอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ ก็
 ย่นล่อเสียงอโฆษหวั่นไหว ประคองตั้งว่าเสียงคชสารชยมันอันอาละวาด
 ใช้แต่เท่านั้น มหัศจรรย์ทั้งหลายต่าง ๆ ก็บังเกิดมีขึ้น ด้วยอำนาจเทศา
 นภาพแห่งพระมหาสัตว์.

ในกาลนั้น พระเจ้าเสศราชก็มีพระกระมลโสมนัสเป็นที่ยิ่ง เสด็จ
จากพระที่นั่งไปล้อมกอดพระโพธิสัตว์ จุมพิตพระเคี้ยวเกล้าแล้ว มี
พระราชดำรัสให้ตั้งโรงมงคลพิธิ ทรงกระทำวิวาหมงคลพระราชบุตร
จิรปภากับพระสุนุ โพธิสัตว์ อวยชัยให้พรให้เจริญสิริสุขสวัสดิ์แล้ว
ต่างก็เสด็จนิวัตตนาการเข้าสู่ปราสาท แต่ขึ้นมา พระโพธิสัตว์
กับพระราชบุตรจิรปภา ก็อยู่สามัคคีพร้อมเพรียงกัน โดยควรแก่
ความสุขสำราญ.

อยู่มาราตรวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์บรรทมอยู่บนพระแท่นที่ไสยาสน์
กับพระนางจิรปภาเทวี ครั้นเวลาขุจสุสมัยใกล้รุ่ง ทรงระลึกลง
พระราชมารดาเกศนี้ ก็มีพระอัสสุชลนัยไหลอาบพระพักตร์ ลุกคร
คือความโศกก็เสียบสลักพระทรวง ทรงพระกรรแสงรำพรรณพิลาป
ด้วยบาทพระคาถาว่า

กินนุ ภวิสฺสติ อมฺมา

กถิ คจฺฉามิ มาตริ

มม อมฺมํ อทิสฺวาน

มณฺเณ เหสุสามิ ชีวิติ

ความว่า พระราชมารดาของเราจักเป็นประการใดหนอ จักเป็นสุข
หรือเป็นทุกข์อย่างไร ทั้งเราสำคัญ พระราชมารดาของเรานั้น เห็นจะ
ทรงพระกำสรดโศกประชวรพระโรคาพาธ เพราะเหตุที่ทรงพลัดพราก
จากเราผู้เป็นยี่โยรส ไฉนเราจักได้ไปเยี่ยมพระราชมารดา ถ้าเรามี
ได้ไปเฝ้าพระราชมารดา เราก็คงสิ้นชีพโดยแท้

เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงพระกรรแสงรำพรรณพิลาปอยู่ดังนี้ พระนาง
 จีรปภาเทวทันจากบรรทม ได้ยินเสียงพระภคคาทรงพระกรรแสง จึง
 ทลถามว่า ข้าแต่พระภคคา ไฉนพระองค์จึงมาทรงพระกรรแสงดังนี้
 หรือน้อยพระทัยในหม่อมฉันด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง

เมื่อพระจีรปภาเทวทลถามดังนี้ พระโพธิสัตว์ก็ได้ตรัสประการใด
 ครั้นพระเทวทลถามถึงสามครั้ง จึงตรัสว่า คุณกรเจ้าผู้มีพักตร์อันเจริญ
 พระลกชนมาถงพระราชมารดาของพี่ ๆ จึงได้ร้องไห้ พี่จะเล่าให้พระน้อง
 ฟัง เมื่อพระราชบิดาของพี่ทวงศคแล้ว มหาชนในเมืองพาราณสี
 ก็พร้อมกันตั้งการพิธีราชาภิเษก ให้พี่เป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติ
 แทนพระราชบิดา แต่มณีกกช็อควราชไม่เต็มใจ พาพี่เหาะขนบน
 อากาศ ขณะนั้น พี่ได้ยินพระสรเสียงพระชนนิตรัสเรียกให้กลับ พี่แล
 ลงไปเห็นพระชนนิตรัสจมาประทับยืนอยู่แทบประตูพระราชนิเวศน์ ทรง
 พระกรรแสงโคกาคูรพี่ไว้ว่า ตรัสรำพรรณด้วยพระวาจา มีประการต่าง ๆ
 พมความสังสารพระราชมารดาเป็นอย่างยิ่ง จึงน้อมเกล้าถวายบังคมลา
 เชิญพระราชมารดาให้เสด็จคนปรางคปราสาท แล้วมณีกกช็อควราชก็
 พาพมาถงเมืองน แต่พมาอยู่กชานาน ยังมีได้เห็นพระพักตร์พระราช
 มารดาเลย พระลกถงถอยคำของพระราชมารดาในครั้งนั้น ไม่อาจ
 สามารถที่จะกลั่นความโศกไว้ได้ พี่จึงร้องไห้ปริเทวนาการอยู่ดังนี้
 พระจีรปภาเทวได้ฟังพระภคคาตรัสดังนี้ จึงตรัสเล่าโลมพระทัย
 พระภคคาว่า ถ้ากระนั้น ขอพระองค์จงทรงออกกลั่นโคกาคูรไว้ก่อน

พระองค์ทรงทักขรอนฉันใด หม่อมฉันก็ทักขรอนเสมือด้วยพระองค์
ฉันนั้น บคนพระองค์จะคิดประการใด ขอได้โปรดบอกให้หม่อมฉัน
ทราบด้วย

พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า คุณกรเจ้าผู้มีพกตรอนเจริญ ตัวพินพลต
พรากจากพระราชมารตามา ถ้าไม่ได้อกลับไปเห็นพระพกตรพระราช
มารตาแล้ว พกไม่สามารถจะดำรงพระชนมชีพอยู่ได้ พี่จะขอลา
พระน้องไปเฝ้าพระราชมารตา พอได้ทราบทุกข์สุขของพระราชมารตา
แล้ว จะกลับมาอยู่กับพระน้องในเมืองนี้

พระจรัฎฐาเทวจึงทูลว่า ข้าแต่พระภคตา ถ้าพระองค์จะเสด็จ
ไปเยี่ยมพระราชมารตา หม่อมฉันจะขอตามเสด็จไปด้วย ขอพระองค์
จงทรงพระกรุณาโปรดให้หม่อมฉันได้ตามเสด็จไปด้วยเถิด

พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า คุณกรเจ้าผู้มีพกตรอนเจริญ พระน้องอย่า
ได้ชอยใจในการที่จะไปกับพี่เลย จงอยู่ในพระบวรนี้เถิด พี่ไปไม่นาน
เท่าใด แต่พอได้ถวายบังคมพระราชมารตาแล้ว ก็จะมากลับมาหา
พระน้อง

พระเทวจรัฎฐาจึงทูลวิงวอนว่า ขอพระองค์ได้ทรงโปรดให้หม่อมฉัน
ตามเสด็จไปด้วยเถิด เพื่อดูว่าพระองค์ทรงพระประศวรช่วยไข หม่อมฉัน
จะได้พยายามปฏิบัติบำรุงรักษา อนึ่งพระราชมารตาของพระองค์ก็ทรง
พระชราภาพ หม่อมฉันไปด้วยจะได้ช่วยปฏิบัติบำรุงท่าน อีกประการ
หนึ่งนั้น ถ้าพระองค์เสด็จไปแต่ผู้เดียว หม่อมฉันจะได้รับความครหา
ติเตียนว่าหม่อมฉันจรัฎฐาน้ำใจไม่ดี ละพระภคตาให้เสด็จจรลีแต่พระองค์

ขุณยาสชาคก

เคี้ยว ขอพระองค์ไ้ทรงพระกรุณา ให้หม่อมฉันไ้ไปถวายบังคม
บาทพระราชมารตานั้นด้วยเถิด พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ถ้ากระนั้น
พระน้องจะไ้ไปด้วยก็ตามพระทัยเถิด

เมื่อพระโพธิสัตว์กับพระจิริปภาเทวี ตรัสสนทนากันตกลงกึ่งนี้
แล้ว ครั้นเวลารุ่งราตรีสว่างแจ้ง พระโพธิสัตว์ทรงพระพักตร์ชำระ
พระองค์ทรงเครื่องวิภูสิตเสร็จแล้ว ก็เสด็จไปเฝ้าพระเจ้าเสตราชแล
พระนางปทุมคัพภाराชเทวี ถวายบังคมสองกษัตริย์แล้วทูลว่า ข้า
แต่สมเด็จพระราชบิดาแลพระราชชนนี ตั้งแต่ข้าพระองค์ไ้มาพึ่งพระ
บารมี ก็ประกอบไ้ด้วยความสุขหาทุกข์มิไ้ ยศนข้าพระองค์จะขอ
ถวายบังคมลา ไปเยี่ยมพระราชมารดาในเมืองพาราณสี แล้วจะกลับ
มารองบาทพระชนกชนนีทั้งสองพระองค์

สองกษัตริย์ไ้ทรงสคยตงนั้นมิอาจที่จะตรัสห้ามไ้ จึงตำรัสว่า
ตามแต่อธิษาศรัยของพ่อผู้เป็นขี้ โยรส เพราะพระชนนีเป็นที่ยังเกิด
เกล้า เราทั้งสองไม่สามารถที่จะทคทานไ้ พระเจ้าเสตราชจึงมี
พระราชตำรัสต่อไปว่า พระบุตรจิริปภานั้น บิดาก็ไ้ยกให้เป็นสิทธิแก่
เจ้าแล้ว เจ้าจงพาไปตามอธิษาศรัยเถิด จะไ้ไ้ไปถวายบังคมพระชนนี
ของเจ้าด้วย พระโพธิสัตว์จึงทูลสนองพระราชโองการว่า พระราชบิดา
ทรงพระกรุณาฉัน พระเคชพระคุณเป็นล้นเกล้า ข้าพระองค์จะขอรับ
พระราชทานพาพระราชบุตรจิริปภา ไปเฝ้าพระราชมารดาของข้าพระองค์
ตามพระราชโองการ

ในลำคายนั้น สองกษัตริย์คือ พระเจ้าเสตราชแลพระปฐมคัพภา
 ราชเทวี จึงมรยสั่งให้มีการมหรศพ สมโภชพระโพธิสัตว์แลพระราช
 ขัตริย์ปภาเสร็จแล้ว ครั้นรุ่งเช้าจึงให้พระราชขัตริย์ปภา ประคย
 พระองค์ด้วยเครื่องประคยสำหรับขัตติยนารี เมื่อจะพระราชทานโอวาท
 แก่พระราชขัตริย์อื่นเป็นทัก ก็มีพระอิสสุชลเนตรอันไหลอาบพระพักตร
 ทั้งสองพระองค์ แล้วตรัสสอนว่า คุณกรแม่จิริปภาผู้เป็นลูกรัก เจ้าจัก
 ตามเสด็จพระภักดาของเจ้าไป เจ้าจงอย่าได้มีความประมาท จงตั้ง
 อยู่ในโอวาทของพระภักดา อย่าประพฤดิให้ชคเคืองพระหฤทัย จงมี
 ความเคารพยำเกรงพระภักดาให้มาก อสุ้าห์ฝากตัวพระราชสามี

ครั้นกษัตริย์ทั้งสอง สั่งสอนพระราชขัตริย์คองนแล้ว ก็ให้จัด
 หาเสบียงสำหรับจะไ้ไปเสวยในมรรคา จึงมอบพระราชขัตริย์ปภาแก่
 พระโพธิสัตว์ ตรัสฝากฝังแล้วอวยชัยให้พร

พระโพธิสัตว์กับพระจิริปภาเทวีรับพระพรแล้ว ก็ถวายบังคมลา
 พระชนกชนนีสองกษัตริย์ ต่างองค์ต่างก็มีอิสสุชลเนตรไหลอาบพระ
 พักตร พระโพธิสัตว์ก็ขบขอพระกรพระจิริปภาเสด็จลงจากปราสาท
 งามประคยคังว่าองค์อมรินทราธิราช อันขบขอพระกรนางเทพอัยสร
 สุชาคาเสด็จออกจากเวชยันตพิมาน เมื่อสองกษัตริย์ประคยฐาน
 ณเชิงอศมจันท์ จึงกล่าวพระคาถาอำลามหาชนว่า

อาบุจฺฉาม มย โภณฺโต	ยฺกิญฺจิ โทสวจฺนํ
ขมถาทันวิ ยาว	กุมารา วุฑฺฒพาลกา
มา กิญฺจิ ปาปํ กโรถ	สพฺเพ ตุมฺเห นีรนฺตรํ

ขุณยาสชาดก

ความว่า ตูกรท่านทั้งหลายผู้เจริญ เราทั้งสองจะขอลาท่านทั้งปวง
ถ้อยคำอันใดที่ประกอบด้วยโทษ เราทั้งสองได้กล่าวล่วงเกินมาแต่ก่อน
ท่านทั้งหลายจงอภัยให้แก่เรา อนึ่งท่านทั้งปวงอย่าได้กระทำการอื่นเป็น
บาปหยายช้า จงตั้งอยู่ในสัจริตธรรมแต่ไป

ฝ่ายมหาชนทั้งหลายมีอำมาตย์แลพราหมณ์เป็นต้น ได้ฟังคำ
สองกษัตริย์ตรัสอ้ำลา ต่างก็พากันประนมกรถวายอัญชลี แล้วร้องให้
ฟายน้ำตาปริเทวนาการรำพรรณว่า แต่ไป เราทั้งหลายจักมีไฉนเห็น
สองกษัตริย์ อันประกอบด้วยพระสิริรูปสมบัติอันงาม ทั้งทรงพระเคชา
นุภาพอันยิ่งใหญ่อีกแล้ว ขอพระทูลกระหม่อมแก้วทั้งสองพระองค์
จงเสด็จไปโดยความสุขสำราญ ปราศจากภัยพิบัติอุยทวันตราย มหาชน
ทั้งหลายปริเทวนาการรำพรรณดังนี้แล้ว ต่างก็พากันยืนเฝ้าอยู่ในที่นั้น ๆ

พระโพธิสัตว์ก็พาพระจิริปภาเทวีลงจากอัมรินทร์ แล้วเสด็จโดย
ราชมรรคา มาหยุดย่นณที่แห่งหนึ่ง จึงทรงระลึกลงมณีกกขัตติณพ
ก็มายืนอยู่ตรงพระพักตร์ในขณะนั้น พระโพธิสัตว์จึงเสด็จขึ้นทรงอาชา
กับพระจิริปภาเทวี มณีกกขัตติณพราชพาชกพาสองกษัตริย์เหาะไป
ในอากาศ โดยกำลังสินธพชาติอันรวดเร็ว วันหนึ่งสิ้นระยะทางถึง

๗๐๐ โยชน์

ฝ่ายพระเทวีจิริปภาเคยได้เสวยแต่ความสุข ครั้นมาต้องทุกข์
ถูกลมแตกแผกเผา ก็มีพระพักตร์อันเศร้าสลกสิ้นพระกำลัง ก็ถึง
วิสัญญิภาพสลดชบอยู่บนหลังอาชาในย.

ในลำคายนั้น พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า คุกกรรมหนักกษัตริย์ราช
 เราจะผลัดเปลี่ยนกันนอน ท่านจงนอนก่อนเถิด เราจักคอยดูแล
 รักษาท่าน สันนิษฐานในยจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติเทวดา พระองค์
 อย่าทรงรักษาหม่อมฉันเลย หม่อมฉันผู้เดียวจะระวังพิทักษ์รักษา
 พระองค์เอง พระองค์จึงทรงบรรทมให้สำราญพระหฤทัยเถิด พระโพธิสัตว์
 จึงตรัสว่า คุกกรรมหนักกษัตริย์ราช ท่านให้เราทั้งสองรองขึ้นมาช้านาน
 มอการลำบากกายมาก ยังจะต้องมาอดนอนรักษาระวังเราอีก เป็นการ
 ไม่สมควรเลย ท่านจงนอนก่อนเถิด เราจะคอยระวังพิทักษ์รักษา
 เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสดังนั้น มณีกษัตริย์ราชจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติ
 เทวดา พระองค์อย่าทรงคิดดังนั้นเลย ธรรมดาพาชกย่อมเป็นพาหณะ
 สำหรับขบขสันทวยกัน หม่อมฉันผู้เดียวเท่านั้น อาจขบขสันทวย
 ทั้งปวงได้ เว้นแต่หลับเสียไม่เห็นเท่านั้น ขอพระองค์จึงบรรทมก่อนเถิด
 หม่อมฉันจะอยู่พิทักษ์รักษาพระองค์ พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น ก็มี
 พระทัยอนันต์มิได้หวั่นหวาด จึงตรัสว่า คุกกรรมหนักกษัตริย์ราช
 ถ้ากระนั้นนักแล้ว เราจะนอนก่อน ตรัสดังนั้นแล้วก็ทรงบรรทม.

ครั้นเพลาราตรีประชุมยาม ฌนตารยักษนั้นก็มาสู่บรรณศาลา จึง
 เดินไปเคาะประตูร้องถามว่า ใครมานอนอยู่ในศาลานี้ มณีกษัตริย์ราช
 จึงตอบออกมาว่า เราเป็นผู้อยู่ในที่นี้ ฌนตารยักษได้ฟังดังนั้นก็กลับไป
 แล้วกลับมาเคาะประตูถามเหมือนดังนั้นอีก อีกคร้ก็ตอบออกมาว่า
 เราเอง ฌนตารยักษก็กลับไป แต่ฌนตารยักษเวียนถามอยู่ดังนี้
 อีกพอสามครั้งก็ตอบอยู่อย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง ประชุมยามก็ล่วงไป

♣ ขณฺญาสชาคก

ครั้นย่างเข้ามัชฌิมยาม พระโพธิสัตว์ตนจากบรรทม จึงตรัสแก้อัครว่า คุกรมณีก็ทูลว่า ท่านจงนอนเถิด เราจะอยู่ระวังรักษาเอง อัครทูลรับแล้วก็นอน.

ในขณะนั้น ฌันตารยักษีมาเคาะประตูถามว่า ใครมาอยู่ในคาลาน์ พระโพธิสัตว์จึงตอบออกมาว่าเราเอง ฌันตารยักษีได้ฟังดังนั้นก็กลับไป แล้วกลับมาเคาะประตูถามเหมือนตงนั้นอีก พระโพธิสัตว์ก็ตอบว่าเราเอง ฌันตารยักษีก็กลับไป ฌันตารยักษีเวียนมาถามถึง ๓ ครั้ง พระโพธิสัตว์ก็ตอบทุกครั้ง จนมัชฌิมยามอันเป็นกึ่งแห่งราตรีกลับผ่านไป.

ครั้นถึงเวลาขณฺมยามใกล้รุ่ง พระจรัฎฐเทวี ได้สัมปฤคิพนพระองค์จากวิสณฺญาภาพ จึงทูลวิงวอนให้พระโพธิสัตว์ทรงพระบรรทม พระโพธิสัตว์สันทพระกายลำบากเพราะถูกแดดลมประหาร ครั้นพระจรัฎฐเทวีทูลวิงวอนให้บรรทม จึงทรงรับว่า คุกรมณีของผู้มีพกตรอันเจริญ ถ้ากระนั้นกคแล้วพะจะบรรทม ตรัสดังนั้นแล้วก็ทรงบรรทม พระจรัฎฐเทวีทูลทวนพระบาท คอยระวังรักษาพระภคิตาของตนอยู่

ในกาลนั้น ฌันตารยักษีก็มาเคาะประตูถามว่า ใครมาอยู่ในคาลาน์ พระจรัฎฐเทวีจึงตอบออกมาด้วยคำอ่อนหวานว่า เราเองเป็นผู้อยู่ในคาน์ ฌันตารยักษีได้ฟังดังนั้นก็กลับไป แล้วกลับมาเคาะประตูถามเหมือนตงนั้นในวารทสอง ขณะนั้นพระจรัฎฐเทวีมีความหวานอ่อนเข้าครอบงำ ก็กล่าวคำตอบออกไปค่อย ๆ แต่พอได้ยิน ฌันตารยักษีได้ย่นกกลับไป ฝ่ายพระจรัฎฐเทวีนั้น ครั้นยักษีกลับไปแล้ว ก็แต่ความง่วงเหงาหวานอ่อนเป็นของหน้า ไม่อาจทนความง่วงนอนได้

ก็ม่อยหลับไปครู่หนึ่ง ในกาลนั้นฌันตการยักษีกก็กลับมาเคาะประตูถามอีก
 เปนวารทสาม ก็ไม่มีใครที่จะกล่าวคำตอย เพราะหลับไปด้วยกันทั้งหมด
 ฌันตการยักษียังไม่ได้ยินเสียงตอย ก็รู้ว่าคนที่อยู่ในศาลาพากันหลับหมด
 จึงร้องคำรามด้วยเสียงอันดัง แล้วเข้คประตูเข้าไปยืนอยู่ ฝ่ายมณีกกช
 สีนธพชาตินอนอยู่เอนที่ใกล้ประตู ตนชนเห็นยักษมายืนอยู่ตรงนั้นจึงถาม
 ว่า ใครเข้ามายืนอยู่นี้ ฌันตการยักษิตอบว่า เราชื่อว้าฌันตการยักษ

ขณะนั้น พระโพธิสัตว์กับพระจิริปภาเทวิตนจากบรรทม ได้ฟัง
 เสียงยักษกับอาชาในยพุดกัน ก็ส่ตั้งตกพระทัยกลัวแทบจะสิ้นสมปฤติ
 มณีกกชข้อศวกพาซึ่งทูลสองกษัตริย์ว่า สองพระองค์อย่าทรงพระปริวิตก
 หม่อมฉันจะรบกับมหายักษเอง ให้มหายักษอปราชัยพ่ายแพ้จึงได้
 ฌันตการยักษได้ฟังดังนั้นจึงถามว่าท่านจะรบกับใคร อาชาในยตอบว่า
 เราจะรบกับท่านนี้แหละ แต่ทว่าท่านจงรบเราก่อน แล้วเราจึงจะรบสู้
 กับท่าน ฌันตการยักษจึงว่า ถ้าท่านจะรบกับเรา ท่านจงสำแดงฤทธิรบ
 เราก่อน เราจึงจะรบ มณีกกชสินธพริยว่า ถ้ากระนั้นก็ดละ เราพากัน
 ออกไปนอกบรรณศาลาเถิด แต่พอออกมานอกศาลา มณีกกชข้อศวกราช
 ก็เหาะขึ้นไปในอากาศ สำแดงอิทธิฤทธิมีประการต่าง ๆ แล้วถึยหน้า
 มหายักษด้วยเท้าหน้าทั้งสอง โลหิตก็ไหลนองอาบหน้ามหายักษ
 แล้วอาชาในยก็กลับโลกชนถึยอกมหายักษอีก โลหิตทั้งหลายก็ไหล
 ออกจากอกมหายักษ

ฝ่ายสองกษัตริย์ฟังเสียงอยู่ภายในบรรณศาลา พระโพธิสัตว์
 จึงร้องเตือนสัทมณีกกชข้อศวกราชออกไปว่า ทุกรมณีกกชข้อศวกราช ท่าน

อย่าได้มีความประมาท จงระวังรักษาบังเหียนของท่านไว้ให้ดี ยกย
 ใต้ยินพระ โพลีสตวร้องเตอนออกมาตังนั้น ก็รู้ว่าบังเหียนของอัครวพาศีคัง
 เปนเหล็ก จึงจับบังเหียนคนเขาใหม่ัน อัครวพาศีนั้นครันถูกยกยกษคน
 บังเหียนกทผลภาพสนก่าลึง ไม่อาจสามารถจะชนะมันตารยกษได้
 มันตารยกษกซนหลังมโนมัย ซึ่ไปสั่งให้พวกยกษที่เป็นบริวารแล้ว สั่ง
 ก่าซึ่ว่า เจ้าทั้งหลายอย่าประมาท จงระวังรักษาสินธพชาติตวันไว้ ให้
 มันคัง พวกยกษที่เป็นบริวารรบค้ำแล้ว ก็จ่าสินธพด้วยเครื่องผูก
 จ่าทั้งหลายรักษาไว้.

ฝ่ายพระ โพลีสตวทอกพระเนตรแลออกไป มีไคเห็นมณีกกซึ่สินธพ
 จึงเสด็จไปยืนที่ประตูบรรณศาลา ตรัสเรียกอาชาก็มีไคยินเสียงขารรบ
 จึงเสด็จออกไปภายนอกบรรณศาลากัษพระจิริปภาเทวี ทอกพระเนตรไป
 ในทิศทงลึ ก็มีไคแลเห็นอาชา พระโพลีสตวกัษพระจิริปภาเทวีกัษพากัน
 ทรงพระกรรแสงรำพรรณว่า ครังนเราทงสองเห็นจะพินาศ เพราะมา
 พลตพรากจากอาชาในย แล้วพากันเสด็จทอกพระเนตรไปในที่ต่าง ๆ
 ครันไคเห็นเลอคยกษที่ตกตคอยู่บนปลพิ ก็เข้าพระทัยว่า สินธพพาศี
 นุนยกษจับกันเป็นอาหารเสียแล้ว กษตรัยทงสองก็สรวมกอกซังกัน
 แลกกันทรงพระกรรแสงปริเทวานากการ ด้วยถ้อยคำมีประการต่าง ๆ
 ในลำคยนั้นพระ โพลีสตว จึงยกพระหัตถ์ลูบพระปฤษฎางค์พระ
 จิริปภา ตรัสรำพรรณด้วยบาทพระคาถาว่า

อโห นนุฐา มย โหม ชีวิต โนน เหสุสติ

มณิกกขี วินา หุตวา มญญเญ เหสุสามิ ชีวิต

ความว่า ควรที่จะสังเวชสลคใจ เราทั้งสองนี้ จะมีแต่ความ
 นิยหายแล้ว ที่ไหนชีวิตของเราทั้งสองจักมีต่อไป ถ้าเราทั้งสองพลัด
 พรากจากอัครแล้ว เห็นว่าเราทั้งสองจักไม่พ้นความตายเป็นแน่ (คือ
 จะมีผู้ใดมาพาเราทั้งสองไปก็มีได้มี อัครเคยพาเราทั้งสองไปในชนบท
 นิคมคามเขตร อีกทั้งประเทศน้อยใหญ่แลเราข้ามหาวัน บดิน พาเรา
 ทั้งสองมาทางไว้ทนแล้วหายไป หรืออัครนั้นจะเป็นประการใด เรา
 ทั้งสองก็มีได้รู้เห็น)

พระจรัฎฐาเทวีได้ฟังพระภักศาพิลาปราพรณคังนั้น ซบพระเคียร
 ลงแทยพระบาทพระภักศา แล้วทรงพระกรรแสงรำพรณค้วยบาทพระ
 คาถาว่า

หahaha อุโภหวมุห วเน วินนุฐา

อุโภ มย ปุพพสมานกมมา

มहितเลสุ ทุกขิตา จรนตา

เมทานิทุกขา อธิกาบี ปตตะตา

ความว่า คังหม่อมฉันมาสังเวช เราทั้งสองต้องพากันนิยหาย
 อยู่ในบ้านโดยแท้ เราทั้งสองได้ทำกรรมมาด้วยกันแต่ปางก่อน จึงได้
 ถึงซึ่งความทุกข์ร้อนพากันเที่ยวอยู่บนพนปถพี ในกาลนี้ความทุกข์
 ทั้งหลายอันใหญ่ยิ่ง ได้มาถึงเราทั้งสองแล้ว

เมื่อพระจิริปภาเทวีทรงพระกรรแสงปริเทวนาการดังนี้ พระโพธิสัตว์
จึงตรัสปลอบประโลมว่า คุณกรพระน้องผู้มีพักตรอันเจริญ พระน้อง
อย่าทรงพระกรรแสงไปนั้กเลย พระวรพักตรจักเศร้าหมอง ความ
พลัดพรากจากกันนั้ยอมมีทั่วไปแก่สัตว์โลก จะไ้มีแต่เราทั้งสอง
เท่านั้นหาไม่ได้ ชนชอว่าเกิดมาแล้ว ก็ยอมถึงซึ่งสุขแลทุกข์เป็น
ธรรมดา มีใครเลือกหน้าว่าผู้ใดเลย พระน้องจงบันเทาความโศก
เสียให้เสื่อมคลายเถิด.

เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสเล่าโลมเอาใจ ให้พระจิริปภาเทวีคลายโศก
แล้วจึงตรัสว่า คุณกรพระน้อง ต้นไม้ทั้งหลายตรงนั้ไป มีใบอันเขียว
เสมอด้วยสีเมฆ แลเห็นปรากฏอยู่ในที่ไกล เราสำคัญว่าในที่นั้
คงจะมีมหาสมุทรเป็นแท้ เราจะพากันไปต้งมหาสมุทรนั้ แล้วเอา
ผนผ้าทำเป็นธงแขวนไว้บนยอดพฤกษา ทำสัญญาให้พวกพ่อค้าเห็น
เป็นสำคัญ พวกพ่อค้าเห็นผ้าที่เราผูกไว้ ก็จะแวะสำเภาเข้ามารบเรา
เราทั้งสองก็จะไ้ไปโดยควรแก่ความสุข พระจิริปภาจึงทูลว่า ที่พระองค์
ทรงพระดำริหดังนี้ หม่อมฉันเห็นเป็นการดี อาจจะให้สำเร็จประโยชน์
ได้ เมื่อกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ทรงเห็นพร้อมกันแล้ว ก็พากันเสด็จ
ไปโดยลำคั้จนถึงต้งสมุทรนั้ จึงผูกผนผ้าทำเป็นธงแขวนไว้บนยอด
พฤกษา แล้วพากันนั่งอาศรัยอยู่ณภายใต้ต้นไม้.

ในกาลนั้ มีพานิช ๕๐๐ คน พากันบรรทุกสินค้าเต็มสำเภาแล้ว
ก็แล่นสำเภาเข้ามาในมหาสมุทร ครันแลเห็นธงบนยอดไม้ ก็เข้าใจว่าในที่

นั้นคงมีคนอยู่เป็นมั่นคง จึงแวะสำเภาเข้าไปริมฝั่ง ครั้นเห็นพระโพธิสัตว์
 นั่งอยู่ในทอไถตนมไม้สน จึงถามว่า ท่านนั้นมาแต่ไหน เหตุไรจึงได้มาอยู่
 ในที่นี้ พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังพวกพ่อค้าถาม จึงออกจากเรือเสด็จ
 เข้าไปใกล้พานิชเหล่านั้น แล้วตรัสบอกว่า เราทั้งสองนหลังทางมา
 ท่านทั้งหลายจงกรุณาให้เราทั้งสองโดยสารไปด้วย นึกว่าช่วยชีวิตเรา
 ทั้งสองนี้ไว้เถิด พานิชเหล่านั้นได้ฟังคำวิงวอน ก็มีจิตต์ปรารถนาไปด้วย
 ความกรุณา พิจารณาครุฑโคมสองกษัตริย์ ก็ให้มีความสงสาร
 ยิ่งนัก จึงเชิญสองกษัตริย์ให้ขึ้นสู่สำเภา แล้วก็หันสำเภาออก
 จากที่นั้นแล่นไปในมหาสมุทร

จำเดิมแต่พระโพธิสัตว์กับพระจิวปภาเทวีลงสำเภาแล้ว สำเภา
 นั้นก็แล่นไปโดยกำลังลม ครั้นแล่นไปได้ ๗ วัน พอถึงท่ามกลาง
 มหาสมุทร ก็บังเกิดลมสลาตันพัดเป็นพายุใหญ่ พานิชเหล่านั้นไม่สามารถ
 ที่จะลดยะตังสมอให้สำเภาหยุดได้ จึงร้องเสียงเอิกเกริกว่า เราทั้ง
 หลายจะพากันฉิบหายเสียแล้ว สำเภานั้นถูกคลื่นซัดยอให้แคลงไปมา
 ด้วยอำนาจลมสลาตันอันแรงกล้า กระดานที่ต่อกหักแยกออกจากกัน
 น้ำและคลื่นก็ไหลเข้าสำเภา ตามหัวต่อแผ่นกระดานที่แยกออกนั้น
 สำเภาก็มีอาการอันจะจมลงในกลางมหาสมุทร.

พ่อค้าทั้งหลายเห็นดังนั้น ก็สันทกใจกลัวเป็นกำลัง ต่างคน
 ต่างก็กราบไหว้เทวดา ซึ่งเป็นทนต์ของตน ๆ พากันร้องให้ขนิยาน

ยวงสว่างด้วยวาจาว่า ข้าแต่ฝูงเทพยดาทั้งหลายผู้ทรงมหิทฺธิฤทธิ คือก
 เทพยดาที่สถิตในห้วงวาริปถพีคัล อีกทั้งพระจันทร์แลพระอาทิตย์
 อันส่องโลกยมณฑลให้สว่าง แลเทพยดาผู้รักษามหาสมุทรนี้ จงเป็นที่
 พึงของข้าพเจ้าทั้งหลาย ช่วยพาไปให้พ้นอันตรายในมหาสมุทรในครุณนี้.

เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นพ้อคำทั้งหลาย พวกนี้ร้องให้ขนิยานยวงสว่าง
 อยู่อย่างนั้น จึงทรงเสวยนมเนยนำผงนำตาลกรวดเป็นต้นกับพระ
 จีระปภาเทวี แลเอาพระภษาทรงชุน้ำมันให้ชุ่ม มาทรงพันพระองค์
 ให้มัน เอาชายข้างหนึ่งผูกท่ามกลางองค์พระจีระปภาเทวี แลเอา
 ชายอีกข้างหนึ่ง ผูกแผ่นกระดานเข้าแผ่นหนึ่ง พาขึ้นไปยืนอยู่บน
 ปลายเสากระโถง.

ฝ่ายพวกพ้อคำแลมหาชนในลำภาณนั้น ครั้นลำภาณลงก็เป็น
 ภัคษาหารของปลาแลเต่า ถึงซึ่งความพิเนาศในมหาสมุทรนั้น ส่วน
 พระโพธิสัตว์ทอศพระเนตรเห็นน้ำในมหาสมุทร มีสีแดงดุจสีแห่งโลหิต
 จึงทรงกำหนดทิศทางเมืองพาราณสี ยอพระกรชนถวายอัญชลีพระราชม
 มารดา โดยทรงอุทิศว่า พระราชมารดาของเรายังมีอยู่ในเมืองนั้น
 แล้วยกระโดดจากปลายเสากระโถงลงคองคา ไปตกลงในที่อันพ้นจาก
 เต่าปลาประมาณอุสุภหนึ่ง พร้อมด้วยพระจีระปภาเทวี แลแผ่นกระดาน
 ที่ผูกเตรียมไว้นั้น แลวกษัตริย์ทั้งสองก็เกาะอาศรัยกระดานแผ่น
 เดียวกัน ว่ายไปตามกระแสชลธาร ด้วยอำนาจอกุศลกรรม
 ที่กษัตริย์ทั้งสองได้ทำไว้ในชาติปางก่อนนั้น มาบัดนี้กาลให้แผ่น

กระดานขาออกออกไปเป็นสองท่อน พระโพธิสัตว์ได้ไว้ท่อนหนึ่ง พระจิ
 ร์ปภาเทวีได้ไว้ท่อนหนึ่ง กระษัตริย์ทั้งสองได้แผ่นกานคนละท่อนแล้ว
 ต่างองค์ก็ปลัดกั้นไปคนละทิศละทางมิได้แลเห็นซึ่งกันแลกัน กษัตริย์
 ทั้งสองนั้นต่างได้รบทุกขเวทนาเพราะความเย็นแลความหนาว รวากย
 ว่าพระชนมชีพจะวางวาย ทั้งประกอบด้วยความหิวกระหายสุดกำลัง
 เพราะมิได้เสวยพระกระยาหารเลย ต่างพระองค์ก็ทรงพระกรรแสง
 ถึงกัน พระโพธิสัตว์นั้นทรงพระกรรแสงถึงพระมเหสี พระจิรปภาเทวี
 ก็ทรงพระกรรแสงถึงพระภักดา.

ในคืนนี้ มีคำปุจฉาถามว่า กษัตริย์ทั้งสองได้กระทำการอะไรไว้
 จึงได้ปลัดพรากจากกันไปในมหาสมุทร เพราะอำนาจคลื่นแลลมตึงนี้
 มีคำวิสัชนาว่า สองกษัตริย์ต้องปลัดพรากจากกันในท่ามกลางมหา
 สมุทร เพราะอำนาจกรรมที่ใดทำไว้แต่ชาติปางก่อน

ดังได้สคยมา เมื่อชาติปางก่อนนั้น กษัตริย์ทั้งสองนี้เคยบังเกิดเป็น
 สามัภริยากัน อยู่ในบ้านอันเป็นเขตรแดนเมืองพาราณสี อยู่มาวันหนึ่ง
 สองสามัภริยานั้นพากันไปอาบน้ำอยู่ในแม่น้ำคงคา ขณะนั้น มีสามเณร
 องค์หนึ่งพายเรือผ่านมาในแม่น้ำนั้น สองสามัภริยาเห็นสามเณรพายเรือ
 มา ปราถนาจะใคร่สัพยอกหยอกเข้าเล่น จึงช่วยกันกระทุ้งน้ำในคงคา
 ทำให้เป็นคลื่นระลอกซัดเรือของสามเณร เรือนนครนกระทบคลื่นระลอก
 ก่อมจมลงในกระแสนชล สามเณรนั้นก็ต้องว่ายน้ำเวียนวนอยู่ในคงคา
 จมลงไปใ้ในกระแสนชลข้าง ผู้คนได้ก็ว่ายไปข้าง ความทุกข์ลำบากยัง

ขุณฺณาสชาตก

เกกมฺชนแกสามเณรตงน สองสามภริยาเห็นตงนนั้น ก็พากันว่ายนํ้าออก
 ไปอ้อมสามเณรนั้นเข้าฝั่ง กษัตริย์ทั้งสองได้กระทำอกุศลกรรมไวตงน
 จึงต้องพลัดพรากจากกันในมหาสมุทร ด้วยอำนาจผลแห่งอกุศลกรรม
 นั้น แต่กษัตริย์ทั้งสองได้พลัดพรากจากกัน แลเสวยทุกขเวทนา
 เหมือนตงนมา นบไตหารอยชาติเป็นกำหนด.

เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมสุคตผู้เป็นศาสดา จึงได้ตรัสพระ
 ธรรมเทศนาสอนไว้เป็นบาทพระคาถาทงนว่า

มวณฺญญฺเถ ปาปสฺส น มตฺตํ ปาปฺณิสฺสตี
 วิปากํ วิปลํ หุตฺวา มหาทุกขํ สวเว.

ความว่า บุคคลอย่าพึงประมาทคหิมนกรรมที่เป็นบาปว่า เรา
 ทำบาปนิคหน้อยเท่านั้น วิบากคือผลจักไม่มาถึงเรา กรรมที่เป็นบาปนั้น
 แม้ถึงจะนิคหน้อยก็คิ เมื่อเวลาให้ผล อาจนำทุกข์มาให้เป็นอันมาก
 พชชาวกลาทบุคคลหว่านลงในทนา ย่อมงอกงามเป็นผลขึ้นเห็นปานใด
 กรรมเป็นบาปที่บุคคลได้ทำไว้ ก็ย่อมให้ผลเห็นปานนั้น

ส่วนข้างบุญกุศลเล่า บุคคลก็อย่าพึงประมาทคหิมนว่า บุญกุศล
 นิคหน้อย เมื่อไรผลจะมาถึงเรา บุญกุศลนั้นก็ย่อมจะงอกงามให้ผล
 เหมือนกัน ต่างกันแต่กุศลให้ผลเป็นสุข อกุศลให้ผลเป็นทุกข์เท่านั้น
 พงรุเถิดว่า บุญกุศลที่ใดทำไว้แม้ถึงนิคหน้อย ก็คงให้ผลอันประกอบ
 ไปด้วยความสุขความเจริญ ส่วนบาปอกุศลที่ใดทำไว้ แม้ถึงนิคหน้อย
 ก็ให้ผลประกอบด้วยโทษแลความฉิบหาย บุคคลผู้มีขุณฺณาสชาตก

ให้เห็นว่า สิ่งนี้เป็นขุญ สิ่งนี้เป็นขยาป เมื่อพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว
 ก็ควรสร้างสมสิ่งที่เป็นขุญเป็นกุศลไว้ให้มาก สิ่งที่เป็นขยาปเป็นอกุศล
 นั้น พึงละเว้นเสียให้ห่างไกลจากสันดาน ครั้นบรรพวาสนาแก่กล้าแล้ว
 ก็จะได้บรรลุมรรคญาณผลญาณ สมดังปณิธานความปรารถนา.

เมื่อพระจิริปภาเทวีพลัดกันกับพระภคคา อาศรัยแผ่นกระดาน
 ลอยไปตามกระแสน้ำตงนั้น ครั้นคลื่นลมพัดเข้าไปถึงฝั่งกชนจากคองคา
 ทรงพระดำเนียรไปแต่พระองค์เดียว ควรที่จะสังเวช เพราะพระนาง
 เป็นเพศสตรี เมื่อระลอกชนมาถึงพระสามิ ก็ทรงพระกรรแสงไสกา
 รำพรรณพิลาป ร่ำเรียกพระภคคาด้วยพระคาถาว่า

กถิ ปสสามิ ตัง นถิ กถิ ชิวามิ ตัง วินา

มุขนุเต ตัง น ปสสามิ มญฺญเย เหสุสามิ ชิวิตัง

ความว่า ทำไฉน ข้าพเจ้าจึงจะได้พบเห็นพระสุธนสามิผู้เป็นที่พึง
 เมื่อข้าพเจ้ามาพลัดพรากจากกันตงนี้ ที่ไหนจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ถ้า
 ข้าพเจ้ามิได้พบเห็นพระพักตรพระภคคานั้นแล้ว ก็เห็นว่าจักสิ้นชีพ
 ตักษัยโดยแท้.

พระจิริปภาเทวีพิลาปตงนี้แล้ว จึงทรงรำพรรณต่อไปว่า อกุศล
 กรรมอะไรหนอที่ได้ทำไว้ จึงบันดาลให้พลัดพรากจากพระสามิ
 กุศลกรรมสิ่งใดที่ได้อสร้างมา จึงคลใจให้พบกัณในบุรีอยู่เป็นสุขสำราญ
 อยู่ด้วยกันก็เป็นขุญแล้ว ไฉนขยาปจึงมาบันดาลให้จากกัน กระทำให้ได้
 ความทุกข์โศก ถึงเพียงนี้ ถ้าแม้มิเทพยตาองค์ใดองค์หนึ่ง มาช

บอกมรรคาให้พบพระสามีนั่นและจึงจะมีชีวิตอยู่ต่อไป ถ้ามิได้พบ
 พระสามีนั่นแล้วก็จะสิ้นชีพตักษัยเป็นมันคง จะมีชีพดำรงอยู่ต่อไปอย่างไรได้
 เมื่อทรงพระกรรแสงว่าพรหมคงนแล้ว ก็ทรงพระปริวิตกต่อไปว่า เมื่อ
 พระภคิตาของเราว่ายมาในชลธาร มีจฉาชาติมีปากกินเป็นอาหารเสีย
 แล้วหรือ เพราะมีจฉาชาติทั้งหลายที่คร่ำในคงคาก็มีเป็นอันมาก คือ
 มังกรแลจระเข้เหราโลมาฉลามฉนากเป็นต้น เทียวมาพบพระภคิตาของเรา
 แล้วกินเป็นอาหารหรือไฉน แต่เราเฝ้าเรียกหาสักเท่าใด ๆ ก็มิได้ยิน
 เสียงขานรับเลย พระจิริปภาเทวีทรงพระกรรแสงปริเทวนาการอยู่ตงน
 ครันค้อยล้างความโศกกลง จึงเอาพระภษาชชวารให้ชุ่มแล้ว ถอด
 พระอำมรง ๓ วงชอกชายพระภษาให้มัน เพื่อจะมีให้เป็นอันตราย
 ในกลางทาง แล้วพระนางก็ทรงพระค้ำเนรไปนมรรคา มิได้รู้ว่า
 ทิศใดทางใด เดินไปโดยลำคัย ๆ ตามทางที่มีอยู่ข้างหน้า สองสามวัน
 ก็บรรลุถึงอินทขัตมหานคร จึงปลอมเพศเป็นหญิงเชื้อใจ มีพระวรกาย
 อันเคล้าหมอง เเคิรเข้าไปในพระนคร.

ในพระนครนั้นมีเศรษฐีคนหนึ่ง เเคิมเป็นผู้บริบูรณไปด้วยทรัพย์
 ศฤงคารบริวารยศ จะนัยจะประมาณมิได้ ครันค้อยมาภายหลังเศรษฐี
 นั้นสิ้นทรัพย์กลับเป็นคนเชื้อใจ ถอดกระเบื้องเทียวชอกทานเขาเลี้ยง
 ชีวิตเป็นนิจกาล พระจิริปภาเทวีไปถึงคฤหสถานของทุกคตเศรษฐี
 นั้น จึงเข้าไปหาทุกคตเศรษฐีแล้วพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นเจ้า ชอกท่าน
 ได้ มีความกรุณาให้ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ในบ้านเรือนนี้ ทุกคตเศรษฐี

จึงตอบว่า คุณกรแม่ เราเป็นคนยากไร้เชื่องใจ แต่อาหารจะกินก็ไม่มี
 ต้องเที่ยวขอทานเขาเลี้ยงชีวิต ท่านจะมาอาศัยอยู่กับเราได้หรือ พระ
 จีระภิกษุจึงมีวาจาว่า ข้าพเจ้ารู้แล้วว่าท่านเป็นคนเชื่องใจ ความยากจน
 เชื่องใจยกไว้เถิด ถ้าท่านไม่หนักใจ ยอมอนุญาตให้ข้าพเจ้าอยู่ด้วย
 ข้าพเจ้าก็อยู่ได้ ทุกคตเศรษฐีจึงตอบว่า คุณกรแม่ ถ้ากระนั้น ท่าน
 ปรารถนาจะอยู่ในที่ใด ก็จงอยู่ตามความปรารถนาเถิด พระจีระภิกษุเทวี
 ได้โอกาสดังนั้น ก็อาศัยอยู่ในบ้านของทุกคตเศรษฐีนั้น.

ครั้นเวลารุ่งเช้า พระจีระภิกษุเทวีจึงเข้าไปหาเศรษฐี สั่งอำมร
 วงหนึ่งให้แล้วมีวาจาว่า ข้าแต่บิดา ท่านจงเอาอำมรวงนี้ไปขาย นำ
 เอาทรัพย์มาใช้จ่ายช้อโภชนาหารเถิด ทุกคตเศรษฐีรับพระอำมรมา
 พิจารณาดู ก็รู้ประมาณราคาว่าเป็นของค่าควรเมือง จึงถามว่าจะให้
 ขายราคาเท่าไร พระจีระภิกษุจึงตอบว่า จงเอาไปขายให้ได้เงินมาสัก
 ๔ เล่มเกวียนก็เห็นจะพอ ถ้ายิ่งได้มากกว่านั้นก็ยิ่งดี ทุกคตเศรษฐี
 รับคำแล้ว ก็ไปหากคนที่มั่งคั่งในเมืองนั้น จึงขายอำมรได้เงินยรรทุก
 เต็ม ๔ เล่มเกวียนแล้ว ก็นำมาให้พระจีระภิกษุเทวี นางจึงยกให้แก่
 ทุกคตเศรษฐีเล่มเกวียนหนึ่ง อีกสามเล่มเกวียนนั้นเก็บไว้ใช้สอย
 ส่วนตัว จึงจ่ายช่วยทาสทาสีแลบริวารชน แลช้อภาชนะเครื่องใช้สอย
 สำหรับเรือน แลช้อโภชนาหารทั้งหลายมีข้าวเปลือกข้าวสารเป็นต้น
 ด้วยเงินห้าร้อยตำลึง แล้วจ้างช่างไม้ให้ทำศาลาใหญ่ไว้ในถนน ๔
 แพร่งหลังหนึ่ง สำหรับเป็นที่ประชุมของชนทั้งหลายอันมาแต่ที่คานูทิศ

โภชนาหารตามชอบใจ อนึ่งพระจิริปภาเทวีตรัสสั่งกำชับคนใช้ว่า ถ้า
 ผู้ใดมาสู่ศาลาโรงทานนั้นแล้วถามว่า ศาลาโรงทานนั้นของใคร ท่าน
 ทั้งหลายจงบอกว่ ของนางอมมาทนต์สร้างไว้ คนใช้ทั้งหลายก็กระทำ
 ตามคำสั่งทุกประการ แต่นั้นมา ชนทั้งหลายก็เรียกศาลานั้น ว่า
 ศาลาอมมาทนต์ การที่พระจิริปภาเทวีสร้างศาลาแลให้เขียนรูปภาพ
 ดังกล่าวแล้วนั้น เพื่อจะรู้เหตุแห่งพระโพธิสัตว์ซึ่งปลัดกั้นไป จึงสั่งคน
 ใช้ทั้งหลายของตนอีกว่า ถ้าผู้ใดมาสู่ศาลานี้เจอจากนั้นอย่างไรบ้าง ท่าน
 ทั้งหลายจงจำไปบอกเรา ตามที่เขาได้เจอจากนั้นนั้น หรือผู้ที่เข้ามาใน
 ศาลานี้ ทำอาการแปลกประหลาดอย่างไรก็ดี ก็จงรีบมาบอกเราให้รู้
 ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เมื่อผู้ใดเข้ามาในศาลานี้ ครั้นบริโภคโภชนา
 หารแล้ว ควรแนะนำให้เทียวเที่ยวครบเขียนตามฝาผนัง นั้นและเป็นที่
 พอใจของเรา ท่านทั้งหลายจงทำตามเราสั่งนี้ทุกประการ พระจิริปภา
 ตรัสสั่งคนใช้ดังนี้แล้ว ก็จัดตั้งทานวัตรไว้ เพื่อสมณะพราหมณาจารย์
 ทั้งหลายอันมาสู่ศาลาอมมาทนต์ เป็นนิจกาลมิได้ขาด.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์นั้น เมื่อปลัดกั้นกับพระจิริปภาเทวีแล้ว ก็ทรง
 อาศรัยแผ่นกระดานลอยอยู่ในกลางสมุท ครั้นคลื่นลมพัดพาไปโดย
 ลาดับ ก็ถึงฝั่งอันชื่อว่าอัญชนวดี จึงเสด็จขึ้นจากคองคาโดยสวัสดิภาพ
 ทรงระลึกถึงพระเทวีจิริปภาชนมา ก็มีพระอิสสรชลอนองคลองพระเนตร
 ทรงพระกรรแสงไศกาครพุลเทวษ เพียงพระอรุระจะภินทนาภาร แขง

พระทัยเสด็จจากท่าช่อว่าอัญชนวดี แล้วเข้าไปช้อนพระองค์อยู่ในตง
กททลวน (ยากกล้วย)

ในกาลนั้น นางยักขินีซึ่งมีนามว่าอัญชนวดี ผู้เป็นน้องสาวของ
ฉันทารักษ์ จึงมีวาจาแก่นางกเรณวดีว่า คุณกรนางกเรณวดี ท่านจง
พากันไปสู่ท่านที่ ตกน้ำมาให้เราชำระสรีรกาย นางกเรณวดีนั้น
จึงร้องเรียกราชธิดาทั้งหลาย อันเป็นหญิงสหาย ๑๖ องค์ มาพร้อมกัน
เพื่อจะไปตกน้ำด้วยกัน นางจึงให้ราชธิดาทั้ง ๑๖ องค์นั้น ล้วงหน้าไป
ก่อน ส่วนนางกเรณวดีนั้นไปในเบื้องหลัง ต่างคนก็เคียวไปโดยทาง
อื่นไกลยากททล.

พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรไป เห็นนางกเรณวดีกนิฏฐุภคินีก็ทรง
จำได้ ครั้นพระราชธิดาทั้งหลายนั้นลงสระวาริ ชำระพระสรีรอินทรีย์
เสร็จแล้ว ก็ตกน้ำใส่สระหอมพากันกลับไปก่อน ฝ่ายนางกเรณวดี
ลงสระวาริแล้ว ก็ตกน้ำใส่สระหอมเคียวไปณเบื้องหลัง แต่พอนางเคียว
มาถึงยากททล พระโพธิสัตว์จึงตรัสเรียกว่า คุณกรนางกเรณวดีผู้เป็น
กนิฏฐุภคินี เชิญมานั่งสนทนากันทันที.

นางกเรณวดีได้ฟังเสียงเรียกเชิญ จึงแลดูข้างโน้นข้างนี้ ก็แล
เห็นพระโพธิสัตว์นั่งอยู่ จึงเคียวเข้าไปหาแล้วถามว่า ท่านมีนามกร
ชื่อไร เหตุไฉนจึงได้มาเรียกข้าพเจ้า พระโพธิสัตว์จึงกลับถามว่า
เจ้ามีใ้รู้จักเราหรือ นางกเรณวดีตอบว่า ข้าพเจ้ามีใ้รู้จักท่านเลย
พระโพธิสัตว์จึงตรัสบอกว่ เรานชื่อว่สุณฺนราชกุมาร นางกเรณวดีได้

ฟงออกชอกงนั้น ก็รู้ว่าเปนพระเชษฐาธิราชของตน จึงกราบพระบาท แล้วทูลถามว่า พระองค์เสด็จมาที่นี้ด้วยเหตุผลประการใด พระโพธิสัตว์ก็เล่าเรื่องตั้งแต่เบื้องต้น จนถึงพลัดพรากจากพระจริยภาเทวี ให้ นางกเรณวกพงถถวนทุกประการ นางกเรณวกโตฟังมีความสงสาร พระเชษฐา กลับนำตามไม้ไต่กรอองให้ปริเทวนาการ.

พระโพธิสัตว์จึงตรัสถามว่า ทูกรพระน้องผู้มีพักตรอันเจริญ เหตุไฉนพระน้องจึงมาอยู่ที่นี่ นางกเรณวกจึงบอกว่า สมันตารยภัยไปจับมาไว้ สำหรับให้เป็นบริวารรับใช้ของนางยกขนิ้นองสาว แลราชธิดาอีก ๑๖ คนนั้น ก็ถูกสมันตารยภัยไปจับมาเหมือนกัน พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น ก็นึกในพระทัยว่า เรื่องนี้จริงเหมือนคำมณีกกข้อศวราชเล่าให้เราฟัง นกคังนแล้ว จึงตรัสสั่งนางกเรณวกว่า พระน้องจงอย่าบอกให้ใครรู้ว่าพมาอยู่ในประเทศนี้ พระโพธิสัตว์ตรัสสั่งกำชยคังนแล้ว ก็หยอกเย้านางกเรณวกด้วยอาการ ๑๖ อย่าง คือลอบคลำพระเกศ จับต้องใบพระกรรณ แลช่องพระกรรณ ลอบคลำพระเคี้ยว แลพระนลาฏ แลพระไชนง จุมพิตพระพักตร จับต้องพระนาสา เซยพระหนุประเทศ ลอบคลำพระกณฐา จับต้องพระถัน ลอบคลำพระอุทร แลพระกจฉิประเทศ ลอบคลำพระนาภี แลริมพระนาภี แลอวยวทลย แลวกระทำสมัคคสังวาสกับนางกเรณวก ด้วยสามารถแห่งวาคกิลศ ตามธรรมคาโลกวิสัย ซึ่งเป็นไปตามประเพณี นางกเรณวกก็มีความรื่นเริงในพระทัย ด้วยสามารถแห่งความรักใคร่ในพระโพธิสัตว์ ต่างคนก็มีความปฏิพัทรชงกันแลกัน.

ลำดับนั้น นางกเรณวกิจจึงสั่งพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่พระภคิตา
 พระองค์จงอยู่ในที่นี้ แต่อย่าแสดงพระองค์ให้ใครเห็น พระโพธิสัตว์
 รับค่านางกเรณวกิจแล้ว ก็เข้าไปซ่อนพระองค์อยู่ในคังกกททลีย์ ส่วนนาง
 กเรณวกิจก็แยกกละออมนำไป เพื่อจะให้แก่นางยักษินี ในกาลเมื่อนาง
 กเรณวกิจเข้าไปบนปราสาทแล้วเคาะเข้าไปในภายใน กลิ่นมนุษย์ก็พุ่ง
 ไปทั้งปราสาท นางอัญชนวติกยักษินีก็มีความประหลาดใจ จึงถาม
 ราชธิดาทั้งหลายว่า กลิ่นมนุษย์ติดกายผู้ใดมา หรือว่ามนุษย์เข้ามา
 อยู่ในที่นี้ พระราชธิดาทั้งหลายจึงตอบว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า มนุษย์
 ผู้ใดคนหนึ่งจะโตมาอยู่ในที่นี้ห้ามไว้ นางอัญชนวติกถามอีกถึง ๒ ครั้ง
 ๓ ครั้ง ราชธิดาก็ตอบย่นคำอยู่อย่างนั้น.

ครั้นรุ่งขึ้นวันใหม่ พระราชธิดาทั้งหลายนั้น จึงพากันต่อนาง
 กเรณวกิจว่า เมื่อท่านเคาะเข้าไปในปราสาท กลิ่นมนุษย์ก็พุ่งทั่วไปทั้ง
 ปราสาท เราทั้งหลายมีความรังเกียจสงสัยในตัวท่าน ถ้าท่านไม่บอก
 ความตามจริง เราทั้งหลายจะให้กรรมกรตกกลงบนศีรษะท่าน คือเรา
 ทั้งหลายจะบอกนางอัญชนวติกยักษินีให้ชำระลงโทษท่าน นางกเรณวกิจ
 มีความกลัวจึงว่า ถ้าท่านทั้งหลายรู้แล้วจักไม่บอกผู้ใดคนหนึ่ง เรา
 จะบอกความจริงให้ท่านทั้งปวงฟัง ราชธิดาทั้งหลายจึงรับว่า เรา
 ทั้งปวงรู้แล้วจะไม่บอกผู้ใดคนหนึ่งเลย ท่านจงบอกความตามจริงแก่เรา
 ทั้งหลายเถิด นางกเรณวกิจจึงบอกว่า พระบรมเชษฐาของเราอยู่ใน
 บากททลีย์วัน ราชธิดาทั้งหลายถามว่า พระเชษฐาของท่านมีนามกร

ชื่อไร นางกเรณูทักจึงบอกว่า พระเชษฐาของเรานั้น ชื่อว่าสุน
 ราชกุมาร ราชธิดาทิ้งหลายจึงซักถามว่า คำที่ท่านบอกนั้นเป็นความ
 จริงหรือเท็จ นางกเรณูทักตอบว่า คำที่เรากล่าวนั้นเป็นความจริง จะได้
 กล่าวมุสาหามิได้ ราชธิดาทิ้งหลายจึงซักต่อไปว่า พระเชษฐาของ
 ท่านนั้น มีรูปทรงลักษณะเป็นอย่างไร ท่านจงพรรณนาให้เราทิ้งหลาย
 ฟังในกาลนี้.

นางกเรณูทักได้ฟังดังนั้น เมื่อจะพรรณนาพระรูปพระโฉมของพระ
 โพิธิตวซึ่งเป็นพระเชษฐา จึงกล่าวว่า ทูกรแม่ทิ้งหลาย พระสุน
 ผู้เป็นพี่ชายของเรานั้น ไม่มีบุรุษผู้ใดที่จะเสมอเหมือน ทั้งเป็นผู้
 ประกออไปด้วยพระสิริวิลาสอันงามยิ่ง สักร้อยพันพันหรือแสนพัน
 ก็มีอาจพรรณนาคความงามให้สิ้นได้ เราสิ้นเดี๋ยวเท่านั้น ไฉนจึงจะพรรณนา
 พระรูปพระโฉมแลความงามของพระเชษฐาของเราให้สิ้นได้ ท่าน
 ทิ้งหลายฟังทราบเถิด ว่าพระเชษฐาของเรานั้น มีรูปทรงลักษณะอัน
 งาม หาบุรุษใดจะเปรียบปานมิได้.

ราชธิดาทิ้งหลายได้ฟังดังนั้น ก็ให้มีความรักใคร่ในพระโพิธิตว
 มีฉันทอัธยาศัยร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ครั้นถึงเวลาไปตักน้ำให้
 นางยกขัน จึงให้นางกเรณูทักพาไปเฝ้าพระโพิธิตวในยามที่ทลวัน พระ
 โพิธิตวก็หยอกเย้ายวน แล้วทำสมมุติคสังวาสเชยชมกับราชธิดาเหล่า
 นั้น ราชธิดาทิ้งหลายนั้นก็มิมีจิตปรารถนาใคร่ในพระโพิธิตวเป็น
 อย่างยิ่ง ครั้นได้เวลาก็กวักนตักน้ำกลับไป แต่พอเข้าไปภายในปราสาท

กลนมนุญยักฟังตระหลยไปถึงนาสิกของนางยักขินี นางอัญชนวดี
 ยักขินีจึงถามราชธิดาทงหลายว่า เหตุไฉน เมื่อท่านทงปวงเข้ามาใน
 ปราสาทของเรา จึงมกลนมนุญยักปรากฏฟังไปทงปราสาท ท่านทงหลาย
 มิได้บอกความจริงแก่เรา ตั้งแต่วันวานนี้มาแล้ว ถ้าท่านทงปวงไม่บอก
 ความจริงแก่เราในวันนี้ เราจะไม่ให้ท่านทงหลายมีชีวิตต่อไป ความ
 จริงอย่างไร จึงบอกแก่เราอย่างนั้น ชีวิตของท่านทงหลายจึงจะมีต่อไป
 ราชธิดาทงหลายได้ฟังดังนั้น ก็มีความกลัวต่ออรณภัยเป็นกำลัง ไม่อาจ
 ยึดขังความลับไว้ได้ เมื่อจะบอกความจริงจึงขอร้องให้นางยักขินียก
 โทษให้ นางยักขินีจึงว่า ท่านทงหลายจึงบอกไปตามจริงเถิด เราจะไม่
 ทำโทษอันใดอันหนึ่งแก่ท่านทงหลายเลย ราชธิดาทงหลายจึงบอกว่า
 ข้าแต่พระแม่เจ้า ราชบุตรของพระเจ้าพาราณสีทรงพระนามว่าสธนู ผู้
 เป็นพี่ชายของนางกเรณวดี เข้ามาอยู่ในประเทศนี้ บัดนี้ซ่อนพระองค์
 อยู่ในคางคกที่ทลวัน

นางอัญชนวดียักขินีได้ฟังคำว่าสธนู ก็มีจิตระกอบไปด้วยขัตติ
 โสมนัส ประคองคางว่ามีผู้มารตกลงด้วยน้าอมฤตวารีฉนั้น นางจึงคิดในใจว่า
 ถ้าพระสธนูเป็นผู้มีขณฺญา ก็จรรู้ธิบายความประสงค์ของเรา ด้วย
 สัญญาเครื่องหมายที่เราส่งไป คิดดังนั้นแล้ว นางจึงเขียนหนังสือเป็น
 ปฤศนาสั่งให้นางกเรณวดี แล้วกำชับสั่งว่า ท่านจงเอาหนังสือไปให้พี่
 ชายของท่าน ถ้าพี่ชายของท่านเป็นขณฺญาที่มีขณฺญา ก็จรรู้ธิบายใน
 ปฤศนานั้น ถ้ารู้แล้วก็จะมาที่ปราสาทนี้ ถ้าพี่ชายของท่านไม่รู้ธิบายนั้น
 ก็จกต้องเป็นภิกษุอาหารของเรา

นางกเรณวกริบหนังสือแล้ว ก็เค็รร้องให้ไปหาพระโพธิสัตว์ ครัน
ถึงจึงส่งหนังสือนนให้ แล้วบอกว่า ถ้าพระองค์ทรงทราบความในหนังสือ
นี้ ก็จักมีพระชนมชีพสืบไป ถ้าพระองค์มิได้รู้ นางยกขนกักกกัน
พระองค์เป็นภิกษาหาร

พระโพธิสัตว์รับเอาหนังสือมาทอดพระเนตร ก็ทรงทราบด้วย
พระปรีชาญาณว่า นางยกขนิมีความปฏิพัทธ์ในพระองค์ ด้วยอำนาจ
ความกำหนัดในกามคุณ จึงตรัสแก่นางกเรณวดีว่า พระน้องอย่าร้องให้
ปริเทวนาการเลย พริ้ความในอักษรของนางยกขนิเสร็จสิ้นแล้ว ตรัส
คังนแล้วจึงเขียนรูปของพระองค์ อันยกพระหัตถ์ชนกอดคองนางยกขนิลง
ในแผ่นกระดาษ ครันเขียนเสร็จแล้ว ก็พยฝนกสั่งให้นางกเรณวดีเอาไป
ให้นางยกขนิ นางอัญจนวดียกขนิเข้คผนึกเห็นรูปเขียนของพระโพธิสัตว์
อันทำอาการคังนั้น ก็มิโลมชาติอนชชันทว่าทังสรวกาย มีพระทัยอมเอิบ
ไปด้วยความยินดีปรีดา นางจึงคคิดว่า พระสัตุนทำคังนสมควรเป็นผู้มี
บุญญา นางจึงรีบไปหยิบเครื่องประดับแลพระภุษา อิกทังเครื่องลูบไล้
มาลาแลของหอม มาสั่งให้นางกเรณวดีแล้วสั่งว่า ท่านจงเอาไปให้
พระเชษฐาของท่าน นางกเรณวดีกริบเอาไปถวายพระโพธิสัตว์ แล้ว
บอกว่า ของทังหลายเหล่านี้ นางยกขนิให้เอามาถวาย พระโพธิสัตว์
ไคทรงฟังคังนนั้น จึงทรงคาวีหว่า เราควรจะไปหานางยกขนิในกาลนี้
จึงสรงอทกวารชำระพระกายแล้วทรงพระภุษา ประคัษพระองค์ด้วยเครื่อง
ประดับ ทาพระสรวกายด้วยของหอม แล้วเอามาลัยสวมขอพระกร

ครั้นแต่งพระองค์ควยสิ่งของทนางยกขนิใหม่มาแล้ว ก็เสด็จไปโดยปรกติ
มิได้ รัชควน คือเสด็จช้า ๆ โดยขัตติยมรรยาทอย่างกษัตริย์ งาม
ไปท้วยพระสิริวิลาส ทังพระยาไกรสรสิงหราชอันออกจากกาญจนคูหา
แลประคองคองค้อมรินทราอันจะเสด็จชนเวชยันตวิมาน

ผายนางอัญชนวคยยกขนินน ไ้คพระแกลคอยแลคพระโพธิสัตว์
อันจะเสด็จมา ครั้นไ้ทศนากการเห็นพระโพธิสัตว์ อันเสด็จมาท้วยพระสิริ
วิลาสทงนน ก็มีความยันทว่า ราชบุตรสธนเสด็จมาแล้ว จึงร้องเชิญ
พระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่พระมหาบุรุษ เชิญพระองค์เสด็จมาโดยเร็วเกิด
แล้วกลงไปทอรรย พระโพธิสัตว์จึงจับหัตถนางยกขนิ แล้วเลยเสด็จ
จรลชนส์ปราสาททกขนางยกขนิพร้อมกัน ครั้นถึงภายในห้อง ก็ทรงนั่ง
เหนือทไสยาสันของนางยกขนิ แล้วตรัสปฏิสนฐานท้วยพระวาทา อัน
เปนเครื่องนำมาชงความรักแลความเจริญใจ แล้วส่มคคสังวาคร่วม
รักทกขนางยกขนิ ตามวิสัยโลกธรรมตา

จำเต็มแต่นั้นมา นางยกขนิก็มีจิตรรักใคร่ผูกพันธิในพระโพธิสัตว์
ยิ่งนัก พระโพธิสัตว์ก็อยู่กขนางยกขนิในปราสาทนั้น พร้อมท้วยราชธิดา
ทงหลายโดยควรแก่ความสุขสำราญ ประมาณไ้หลายวันหลายราตรี
อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ระลกกถึงพระเกศนราชมารดาชนมา
จึงท้าวทว่า เราจะอบายอย่างไรหนอ จึงจะไ้ไปเฝ้าพระชนน ท้าวท
ชนแล้ว จึงตรัสถามนางกเรณูทว่า พระน้องไ้ยินไ้ฟังข้างหรือไม
ว่ามาอาชาไนยในทนั้นมีอยู่หรือไม่มี นางกเรณูทตอบว่า หม่อมฉน

ได้ยื่นเขาพูดกันว่า ในทันทีที่มาอาษาในยอยู่ตัวหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึง
 ตรัสว่า ดูกรพระน้อง ทำไฉนที่จะได้เห็นสันนิษฐานอาษาในยตัวนั้น นาง
 กเรศวติจึงบอกว่า สันนิษฐานอาษาในยตัวนั้น ยากที่พระองค์จะได้เห็น เพราะ
 เป็นมาที่มีความรักใคร่เจ้าของ ๆ อยู่นิ่งนัก พระยายักษ์จึงมาได้จำไว้
 ในกรงเหล็ก แล้วให้พวกยักษ์รักษาอยู่ ถ้าพระองค์ปราถนาจะดูให้
 ได้ เมื่อขณะเย็นหรือนั่งหรือเคี้ยวหรือนอน หรือพูดพรรณาดังเรื่องอะไร
 ก็ จงคิดอุบายพูดจาให้นางยักษ์นั้นไปขอมา นั้นและจึงจะได้เห็นสันนิษ
 ฐานสมดังความประสงค์ พระโพธิสัตว์ได้ทรงฟังนางกเรศวติพูดชัดเจน
 ดังนั้น ก็รู้ว่าสันนิษฐานนั้นคือมณิกกชอศวรรช จึงทรงดำริหา อุบาย
 ที่นางกเรศวติบอกนั้น อาจให้สำเร็จความปราถนาของเราได้ ทรง
 ดำริคิดดังนั้นแล้วก็นั่งไว้ในพระทัย

อยู่มาวันหนึ่ง เป็นเวลาจะใกล้รุ่งราตรี พระโพธิสัตว์เสด็จทำ
 เปนทรงพระกรรแสงปริเทวนาการ นางยักษ์ตนนั้น ได้ยินเสียง
 พระโพธิสัตว์ทรงพระกรรแสง จึงถามว่า พระองค์ทรงพระกรรแสงด้วย
 เหตุอะไร พระโพธิสัตว์ก็นิ่งเสียมิได้ตอบประการใด นางยักษ์นั้นอน
 วอนถามถึง ๓ ครั้ง พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า ดูกรเจ้าผู้มียักษ์ตรอน
 เจริญ แต่ก่อนเมื่อพ้อยในเมืองพาราณสี เคยชยชยานพาหนะมีอศิศ
 เปนต้น แล้วเที่ยวเล่นมีความสุขสำราญ ตั้งแต่พมาอยู่ในที่นี้ ยังไม่
 เคยได้เห็นยานพาหนะอันใดอันหนึ่งที่จะชยช เพราะเหตุนี้ พจึงได้ร้องให้

ถ้าเจ้ามีความรักใคร่พี่แล้ว เจ้าจงไปวิงวอนขอสินธพที่พี่ชายของเจ้าขย
ไว้ นั้น มาให้พี่สำหรับไต่ขเล่น นั้นและจึงจะเห็นว่าเจ้ามีความรักใคร่
พี่จริง ทั้งจะไต่เห็นหน้าพี่อีกต่อไป ถ้าไม่ไต่สมควรปราถนาแล้ว
ชีวิตของพี่จะไม่ยักยาวต่อไปได้ นางยกขึ้นไต่ฟังพระโพธิสัตว์ตรัสบอก
ดังนั้น ก็มีคำสั่งสาร จึงมว่าจว่า ข้าแต่พระภคคา เหตุเท่านี้
พระองค์อย่าทรงพระปริวิตกเลย จงระงับความโศกเสียเถิด หม่อม
ฉันจะขอมาถวายให้จึงไต่

ครั้นเวลารุ่งเช้า นางยกขึ้นจึงเรียกนางกเรณวดีมาสั่งว่า ท่าน
จงไปหาพี่ชายของเรา บอกว่าเราให้มาขอพาขที่ขขมาไต่ นั้น จะเอาไป
ไว้สำหรับไต่ขเล่น นางกเรณวดีรับคำแล้วก็ไปหาขันตารยักษ์ ครั้น
ถึงจึงกระทำความเคารพ แล้วแจ้งความตามทนางอัญจนวดีสั่งมา

ขันตารยักษ์ไต่ฟังดังนั้น จึงมว่าจว่า คุณรนางกเรณวดี
อย่าว่าแต่พาขที่ขขเลย แม้ถึงน้องสาวเราจะปราถนาสิ่งใดที่ไม่
อยู่ เราก็จะเที่ยวไปหาสิ่งนั้นมาให้ไต่ถึงความปราถนา แต่ทว่าอาชา
ในขตวนมนครายนิก ถ้าผู้ใดเข้าไปขขมันข มันก็คคขขขนั้นให้ถึง
ชีวิตนตราย ถึงเอาไปไว้ก็คขขมันไม่ได้ อย่าเอาไปเลย เราจะไปเที่ยว
หามาให้ใหม่ เจ้าจงกลับไปบอกน้องสาวเรา ตามคำของเรานเถิด

นางกเรณวดีก็กลับมาบอกนางยกขึ้น ตามคำของขันตารยักษ์
นั้นทุกประการ นางยกขึ้นจึงบอกความนั้นแก่พระโพธิสัตว์ ๆ ก็ทำเป
ทรงพระกรรแสงรำให้ นางยกขึ้นเห็นดังนั้นก็มีความสั่งสาร จึงว่า
แก่นางกเรณวดีว่า ท่านจงกลับไปใหม่อย่างกลัวเลย เพราะว่าสินธพ

อาชาไนยนั้น มันถูกมหายกษีพิชายเราจับมาขังไว้ช้านาน อากาธมัน
 คุรายก็คงขันทาลงหมดแล้ว ท่านจึงไปขอมาให้พิชายของท่านขี้เถ็ด
 นางกเรณูคิดว่า เป็นอาชาไนยของพระโพธิสัตว์ จึงรีบกลับไปหาหมันตาร
 ยกษี แล้วบอกความตามคำของนางยกษีนั้นนั้น หมันตารยกษีจึงว่า
 ถ้ากระนั้น ท่านจงไปจับมันให้มัน แล้วพามันไปให้นางอัญจนวดี
 น้องสาวเรา นางกเรณูรีบค้ำมหายกษีแล้ว ก็ไปยังที่อยู่ของอาชาไนย
 บอกพวกยกษีทรกษาว่า มหายกษีให้เรามาจับอาชานไป แล้วเคียว
 เข้าไปใกล้อศิศรพาศี กระซิบบอกว่า คุณกรมณีกกขิอศิวราชผู้เจริญ
 บดินพระสธนผู้เป็นเจ้านายของท่าน มาอยู่ในประเทศนี้แล้ว
 มณีกกขิอศิวราชเฝ้าฟังดังนั้น จึงคิดในใจว่า พระสธนผู้เป็น
 เจ้านายของเรา พลัดพรากจากกันไปช้านานแล้ว บดินมาอยู่ณประเทศ
 นี้ คิดดังนั้นแล้วกรองให้ มีน้ำตาหลังไหลลงอาบหน้า ครั้นไต่สติ
 ขนมากก็กลั่นความโศกไว้ แล้วกลับรณรงค์ขึ้นเทิ่งใจที่จะได้พบปะพระสธน
 จึงร้องชวนด้วยเสียงเป็นอันดัง

ฝ่ายนางกเรณูก็ให้เบ็ดกรงเหล็ก แล้วเข้าไปแก้ฟาสีออกจาก
 แห้ง พาไปยืนอยู่ณที่ตรงหน้าปราสาทของมหายกษี แล้วยกกร
 ขนไหว่มหายกษีอนนอยบนปราสาทนั้น.

ฝ่ายมหายกษีอนนอยบนปราสาท แลเห็นนางกเรณูก็จึงมณีกกขิ
 อศิวราชเคียวมา ก็ยังเกิดอศิจรรยใจยิ่งนัก ครั้นนางกเรณูมาถึง
 ยกมือชนไหว่ จึงถามว่า คุณกรณางกเรณูดี ไฉนท่านจึงจับอาชานมาได้
 และพามาได้ด้วยอุบายอย่างไร นางกเรณูก็ตอบมหายกษีว่า ข้าพเจ้า

จับไต่ควยอานภาพของนางอัญชนวคิน้องสาวของท่าน มหายักษ์จึงถาม
ว่า น้องสาวของเราจะรู้เวทมนต์ที่จะฆ่าหรือใครหรือ นางเกรณวคจึง
ตอบว่า น้องสาวของท่านจะรู้เวทมนต์อาคมสิ่งใดห้ามมิได้ เห็นจะ
จับไต่ควยอานภาพของท่านโดยแท้

นางเกรณวคตอบดังนี้แล้ว ก็น้อมเคี้ยวกรวยลามหายักษ์ พา
มณีกกชือศิวราชมาสู่สำนักพระโพธิสัตว์ ๆ แลเห็นมณีกกชือศิวราช มี
อาภรณ์ที่กลั่นความโศกได้ ก็ทรงพระกรรแสงว่าให้ย้อยไปมา
ฝ่ายมณีกกชืออาชาแลเห็นพระโพธิสัตว์ ก็ร้องให้ปริเทวนาการ
ว่าไร แลไปไม่เห็นพระนางจิริปภาเทวี จึงทูลถามพระโพธิสัตว์ว่า
พระนางจิริปภาไปข้างไหน จึงมิไต่เห็นตามเสด็จมา พระโพธิสัตว์
จึงตรัสว่า คุณกรมณีกกชืออาชาในย พระจิริปภาเทวีนั้นปลัดกันไป
เราเที่ยวติดตามหานาง จึงไต่หลงเข้ามาอยู่ในแดนของยักษ์นี้ มณีกกชือ
ศิวราชจึงทูลว่า พระองค์จะมาอยู่ทนนานนักไม่ได้ ควรจะไปเที่ยว
ติดตามพระจิริปภาเทวีให้พบกันก่อน พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า คุณกร
มณีกกชือศิวราช คำที่ท่านพูดก็เตือนสติของงอไว้ เราควรจะไปก่อน
ฉันพากันไป ให้พ้นแดนของมหายักษ์นี้ก่อน แลจึงเที่ยวติดตาม
พระจิริปภาเทวีต่อภายหลัง มณีกกชืออาชาในยได้ฟังก็เห็นชอบด้วย
พระโพธิสัตว์ก็อยู่ในปราสาทนั้นอีกสองสามวัน
วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึงตรัสแก่นางยักษ์นี้ว่า คุณกรเจ้าผู้มีพกตร
อันเจริญ เราทั้งหลายจักพากันไปในสวนอุทยาน เล่นการมหรค์พ
ฉลองอศิศรทไต่มา แลวคณิกินสุรายาณให้สำราญพระทัยสักวันหนึ่ง.

ฝ่ายนางยกขึ้นไม่รู้เท่าถึงกมไต่สงสัย จึงให้ตักแต่งโภชนาหาร แลกขี้แกลมสุราไว้เสร็จแล้ว ก็เชิญพระโพธิสัตว์กับราชธิดาทั้งหลายไปสู่สวนอุทยาน แล้วพาราธนาทั้งหลายที่เป็นขวรวารทมสุราเมรัย จนมัวเมาลุ่มสับสนด้วยกัน แต่พระโพธิสัตว์กับนางกเรณวดีนั้น เอาสุราเมรัยใส่ปากอมไว้แล้วลอบข่วนเสีย ครั้นเห็นนางยกขึ้นแลธิดาทั้งหลายเมาสิ้นสติแล้ว ก็พากลับมายังปราสาท นางยกขึ้นแลธิดาทั้งหลาย ต่างก็เข้าที่ไสยาสน์ของตน ๆ พากันหลับไม่เป็นสมปกติ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์จึงตรัสปลอบนางกเรณวดีว่า พระน้องอย่ามีความประวิตกลเลย จงอุส่าห์สงบจิตต้อยู่ทนไปก่อน พี่ไปไม่ช้าก็จะให้องค์ตรกลับมารับพระน้องไป ตรัสดังนั้นแล้ว ก็ขึ้นหลังมโนมัยมิได้ช้า มณีก็ขึ้นขี่ควราชก็พาเหาะไปโดยอากาศ ครั้นถึงเมืองอินทปัตถราชธานี พาชกเหาะลงสู่พนปถพิศล อันเป็นภายนอกพระนคร พระโพธิสัตว์ลงจากหลังอาชาแล้ว จึงตรัสว่า คุณกรมณีกก็ขึ้นขี่ควราช ท่านจงคอยเราอยู่ที่นั่นก่อน เราจะปลอมเพศเข้าไปในพระนคร เทยวสัชช้าวพระจิริยภาเทวี ว่าจะอยู่ในเมืองนี้หรือไม่ พระโพธิสัตว์ตรัสสั่งอาชาในยดิ่งนั้นแล้ว ก็ปลอมเพศเป็นพราหมณ์เข้าไปในพระนคร เมื่อเห็นประชาชนสโมสรประชุมกันในที่ใด ก็เข้าไปในที่นั้นแล้วถามว่า คุณกรท่านทั้งปวงสมณะแลพราหมณ์ทั้งหลายที่มาถึงเมืองนี้แล้ว พากันไปพักอาศัยอยู่ที่ใด ชนทั้งหลายจึงบอกว่า คุณกรพราหมณ์ผู้เจริญ มีนางปริพพาธิดาผู้หนึ่งอยู่ในบ้านโน้น สว่างศาลาชื่อว่าอมมาทนต์ไว้สำหรับเป็นที่

บริจาคนาน สมณะพราหมณาจารย์ทั้งหลายมาถงเมืองน ย่อมไป
ประชุมกันอยู่ในคาลานันโดยมาก.

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคงนัน ก็ทรงพระดำเนียรไปตามมรรคาที่มหาชน
บอก ครนถงจึงเข้าไปนั่งในคาลา สนนากยสมณะพราหมณทั้งหลาย
ควยถอยคาคทควรจะระลกลสนกาลนาน.

ผ่ายหญิงทั้งหลายที่เป็นผู้เลียงคูปฏยัตคนทมาในคาลานัน จึง
ให้พราหมณคคพระโพธิสัตว์บริโภคโภชนาหาร แลวจงมีวาจาว่า คุกร
พราหมณผู้เจริญ สมณะพราหมณทั้งหลายที่เข้ามาในคาลานัน ควร
รู้จักวัตรปฏยัต คค ตองเทยวครูปภาพที่เขียนไว้เป็นเรองราวตามฝาผนัง
คาลานัน เพราะคนัน ท่านจงเคียรครูปที่เขียนไว้ในคาลานันเถค.

พระโพธิสัตว์ก็เทยวครูปภาพที่เขียนไว้ ครนได้เห็นรูปของพระองค์
ซงทรงสนธพมาโดยอากาศ แลวจเข้าไปสู่ปราสาทพระจรัปภา แลทรง
ทาพระจรัปภาควยเครองหอมนันก่อน ก็ทรงยมแยมพระโอบู จึงทอค
พระเนตรคคไป ครนเห็นรูปพระองค์เมอทรงประทยขนแทน แลวจย
คองถนประทมพระจรัปภา ก็ทรงพระสรวลเป็นอนคัง แลวจทอคพระเนตร
รูปโดยลำคย ๆ มาถงรูปพระองค์ขนทรงสนธพกยพระจรัปภาเทวี ออก
จากพระนครไปอาครยอยู่ในคาลาของฉนิตารยกษ พระโพธิสัตว์ก็มีพระ
พกตรสลคเคร่าหมอง แลวจเห็นรูปคนทงสองกำลังผูกคงทปลายคคไม้
แลรูปคนทงสองไปนั่งอยู่คคคณพคกษา ก็มีพระทยอนคคคณกลนควม
คคกไว้มีคค นำพระอัสสชลคคหลังไหลคคคคคคองพระเนตร ครนเห็น
รูปทอยู่ในลำเกาคควยกันทงสอง เมอลำเกาแตกพากันขนปลายเสา

กระโถงโศกลองในคองคา แลรูปคนทั้งสองเกาะแผ่นกระดานอยู่ด้วยกันใน
มหาสมุทร แลรูปแผ่นกระดานขาดในท่ามกลาง แลรูปคนทั้งสอง
อันพลัดพรากกันต่างคนต่างไปในชลธาร ที่นั้นพระโพธิสัตว์ก็ทรงพระ
กรรแสงปริเทวนาการรำไห้ ด้วยพระสำเนียงเป็นอันดัง หญิงคนใช้
ทั้งหลายเห็นดังนั้น ก็นำความไปบอกพระจิริปภาว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า
วันนมพราหมณ์หนุ่มน้อยคนหนึ่ง มาครยเขียนที่ฝาผนังศาลา เมื่อแรกค
รูปนั้นมีความรื่นเริงหิวเราะเป็นอันดัง ครั้นคไปๆ ก็รำร้องไห้ปริเทวนาการ
มิได้หยุดเลย ข้าพเจ้าทั้งหลายเห็นพราหมณ์นั้น ทำกิริยาอาการ
อันประหลาดดังนี้ จึงพากันมาแจ้งความแก่พระแม่เจ้า.

พระจิริปภาได้ทรงฟังดังนั้น ก็เข็ดหน้าต่างแลคไปในเวลา แล
เห็นพราหมณ์กำลังนั่งร้องไห้อยู่ พิศแลคก็จำได้ว่า เป็นภักคคา นาง
มีอาจที่จะค่างพระองค้อยู่ไค มีพระอิสสุชลนัยไหลลง ไทรมพระพักตร
แล้วยบขทจรโดยค้วนไปสู่สำนักพระภักคคา ซบพระพักตรลงแทยพระบาท
ทั้งสอง ทรงพระโคกการำพรรณพิลาป ด้วยถ้อยคำมีประการต่าง ๆ
แลวจงกล่าวพระคาถาว่า.

สตี เม หทย อชช สนตตตี โสกมคคินา

ทิสวา หี สามิกิ เทว วิติโสกา ภวามิ จ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ดวงกมลจิตต์ของหม่อมฉัน
อันร้อนด้วยเพลิงคือความโคกในกาลก่อนนั้น วันนชนขานเย็นระงับ
มีความโคกอันคยแล้ว ก้าวล่วงความโคกเสียไค เพราะไคเห็นพระองค์
ผู้เป็นพระสามี.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์เห็นพระจรัฎฐาเทวี ก็ทรงพระกำลังไสกาด้วย
 ขี้ขี้โยค ครั้นสว่างโศกแล้ว ก็ตรัสโลมเล่าเอาพระทัยพระจรัฎฐาเทวี
 ด้วยถ้อยคำอันนำมาซึ่งความรักมีประการต่าง ๆ แล้วกษัตริย์ทั้งสอง
 ก็พากันประทัยแรมอยู่ณที่นั้น.

ก็ตลิ่งพิทกเลื่องลือปรากฏไป แก่ชาวพระนครทั้งหลายทั้งปวงว่า
 นี้และพระสุนัผู้เป็นพระราชโอรสของบรมกษัตริย์ ผู้ผ่านสมบัตินใน
 พระนครพาราณสี ชาวพระนครอื่นทั้งปวง ก็เอิกเกริกพากันมา
 สักการาอมมาทนต์แวกล้อมองค์พระโพธิสัตว์ ต่างก็ศุพระสิริรูปสมบัติน
 มิไต่อมนยนา.

ฝ่ายพระเจ้ามहाปนาทราช ผู้ครองราชสมบัตินในพระนครนั้น ก็
 เสด็จไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์ เชิญให้เสวยราชสมบัตินในเมืองนั้น พระ
 โพธิสัตว์ก็ถวายคืนมิไต่ทรงรับ แล้วทรงอาศรัยอยู่ณที่นั้นสองสามวัน
 จึงอำลาเศรษฐีเจ้าของบ้าน แลอำลาพระเจ้ามहाปนาทราชผู้เป็นเจ้าของ
 พระนคร ตรัสให้ โอวาทคำสั่งสอนแก่มหาชนทั้งปวงแล้ว ก็พาพระ
 จรัฎฐาเทวีมาชนหลังสินธุพอาชานัย มณีกกชือศุวราชก็พาเหาะไปโดย
 อากาศ กรายเท้าถึงพระนครพาราณสี.

ฝ่ายพระราชเทวีเกศนี ผู้เป็นพระราชมารดาของพระโพธิสัตว์นั้น
 จำเดิมแต่วันพระโพธิสัตว์ไปจากพระนคร ก็ทรงพระไสกาครุเดือดร้อน
 ถึงพระโอรสทุกทีวารাত্রมิไต่เว้นวาย เวียนเสด็จไปประทัยยืนอยู่ที่
 ประตูปราสาทเนืองนิจ คอยศุพระโอรสว่าจะมาสู่ราชธานีในเวลาใด.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์นั้น ครั้นมาถึงพระนครของพระองค์ ก็ชัก

อิศตรลงจากอากาศ พาพระจิริปภาเทวีเสด็จเข้าไปสู่ปราสาทพระราช
 มารดา พากันถวายบังคมเบื้องยุคลบาทพระราชชนนีแล้ว พระโพธิสัตว์
 ก็ทรงพระกรรแสงรำไห้ มีพระทัยอันอดทนด้วยความโศก เพราะวิโยค
 พลัดพรากจากพระราชมารดา.

พระราชเทวีเกศนิกก็เข้าออกพระโอรส แล้วจุมพิตพระเคี้ยวกรเกล้า
 ทรงพระกรรแสงตรัสรำพรรณว่า จำเดิมแต่พระโอรสจากออกมารดาไป
 มารดานักมีใจอันเตรียมตรอมด้วยความทุกข์ จะนั่งนอนยืนเคี้ยวกรก็ไม่
 เป็นสุขเฝ้าเสวยแต่รสสุชาล บัดนี้ทุกข์โศกในกมลของมารดาก็ดับสูญ
 เพราะได้เห็นพระโอรสอันเป็นที่รัก จำเดิมแต่บัดนี้ไป แม้จะมีแต่ความ
 สุขทุกทีวารাত্রกาล แล้วพระนางเกศนิกก็ปรามาคพระปฤษฏางค์ศรีสโร
 ตรัสถามพระราชโอรสว่า พระนางนี้เป็นราชบุตรของใคร พ่อไต่มา
 แต่ไหนซึ่งงามนัก สสมควรที่จะเป็นคู่อภิเษกให้เป็นเอกอรรคนารี พระ
 โพธิสัตว์จึงทูลว่า พระนางเป็นราชบุตรพระเจ้าเสตราชบรมกษัตริย์
 ผู้เป็นใหญ่ในเสตนคร แล้วทูลความของตนแต่แรกไปถึง จนได้
 กลับมายังเมืองพาราณสี ให้พระชนนีทรงทราบถ้วนทุกประการ พระ
 นางเกศนिरาชเทวี ก็มีพระหฤทัยเบิกบานโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงมี
 พระเสาวนีย์ให้พระโอรสพาพระจิริปภาไปสู่ปราสาทราชมนเทียรสถาน.

ฝ่ายอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลาย มีพราหมณ์ปโรหิตาจารย์เป็นต้น
 รู้ว่าพระโพธิสัตว์เสด็จกลับมาพระนคร จึงข่าวร้องให้ประชาชนนิกร
 ทั้งหลายมาประชุมพร้อมเพรียงกัน แล้วตั้งการพิธีราชาภิเษก ตั้ง
 เครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งห้า แลกองแก้วทองเป็นต้นเสร็จแล้ว
 ก็เชิญภษทริยทั้งสองพระองค์ให้ทรงสนาน ประทับพระวรกายด้วย
 เครื่องขัตติยาภิเษก สำหรับภษทริยเสร็จแล้ว ก็อภิเษกสอง
 ภษทริยให้ครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ แต่นั้นมาภษทริยทั้งสอง
 พระองค์ก็อยู่ในเมืองพาราณสี โดยสมควรแก่ความสุขสำราญ.

อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ทรงระลึกถึงนางอัญชนวคยิกชนิ แล
 นางกเรศวคิผู้เป็นภคินีของพระองค์ จึงไปทูลลาพระราชมารดา แล
 บอกรับพรูปงามเหย้าให้อยู่ดูแลพระนคร แล้วเสด็จขึ้นประทับเหนือหลัง
 อัครมณีกกขิสนธพ ทรงไปที่อยู่ของฉันทารยิกษี ครั้นถึงจึงลอย
 อยู่บนอากาศ อันเป็นเบื้องหน้าปราสาทของฉันทารยิกษี แล้วตรัส
 เรียกว่า คุณกรฉันทารยิกษี เรานมนามกรชื่อว่าสุธนู ไต่เป็นสามีของ
 นางอัญชนวคิน้องสาวท่าน ท่านจงส่งนางอัญชนวคิผู้เป็นภรรยาของเรา
 มาให้แก่เราเถิด ถ้าท่านไม่ให้ก็ชื่อว่าประพฤติผิดกรรม ฉันทารยิกษี
 ไต่ฟังดังนั้น จึงไปถามนางอัญชนวคิว่า พระสุธนูเป็นสามีของเจ้าหรือ
 นางอัญชนวคิกริบว่า พระสุธนูเป็นสามีของข้าพเจ้าจริง ฉันทารยิกษี
 ไต่ฟังดังนั้นจึงคิดในใจว่า พระสุธนูนี้เป็นผู้กล่าวถ้อยคำจริง คิดดังนั้น
 แล้ว ก็มีอารมณ์เลื่อมใสรักใคร่ในพระโพธิสัตว์ จึงเข้าไปใกล้พระ

โพธิสัตว์แล้วมีวาจาว่า คุณกรบรุษผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด เราจะให้
น้องสาวของเราแก่ท่าน.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์จึงทรงพระคำริหว่า ยคนฌนตารยกษม
จิตต์อ่อนลงแล้ว ควรเราจะให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ประการ ถ้าฌนตารยกษ
นั้น ตั้งอยู่ในศีล ๕ รักษาให้บริสุทธิ์แล้ว ครนสันชีพักจะได้ ไปยังเกิด
ในสวรรค์ ทรงพระคำริหนั้นแล้ว ก็ชกสันตผลงจากอากาศ แล้วไป
ยังปราสาทนางอัญชนวดี กยฌนตารยกษ ๗ จึงให้ยกษบริวาร ทั้งหลาย
มาประชุมกันแล้ว ก็พากันทำความเคารพนบถอพระโพธิสัตว์ แล้ว
มอขนางอัญชนวดีถวาย เมื่อพระโพธิสัตว์จะทรงรับนางอัญชนวดี จึง
ตรัสแก่มหาयักษว่า คุณกรมหายักษ แต่ปางก่อนเมื่อท่านเป็นมนุษย์
ได้ประพฤติทุจจริตทั้ง ๓ ประการ คือประพฤติชัวด้วยกายวาจาใจ จึง
ได้มายังเกิดในกำเนิดอันหยายชากกล้าแข็ง จำเต็มแต่ันไป ท่านอย่าได้
มีความประมาท อย่าประพฤติทุจจริต ๓ ประการ จึงตั้งอยู่ในสุจริต
ทั้ง ๓ แลรักษาศีลมืองค ๕ คือเว้นจากปาณาติบาต มิได้ฆ่าสัตว์ทมิ
ชีวิตให้จำตาย ๑ เว้นจากอทินนาทาน มิได้ลอบลักสิ่งของที่เจ้าของ
เขามีได้ยอมให้ ๑ เว้นจากกามมิฉฉาจาร ไม่ประพฤติผิดในกามคุณ ๑
เว้นจากมุสาวาท ไม่กล่าวคำเท็จ ๑ เว้นจากสุราเมรัย ไม่ดื่มนำเมา
อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ๑ นี้และเรียกว่าศีล ๕ คุณกรมหายักษ
ผู้ทกระทำปาณาติบาต ฆ่าสัตว์ทมิชีวิตให้จำตายนั้น เมื่อสันชีพ
ทำลายขันธ์ ก็จะไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ มีนรกเป็นต้น ทนทุกขเวทนา

มีประการต่าง ๆ ครั้นพ้นจากอภายมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะมีคนผูก
 อาฆาตของเวร และจะประกอบด้วยพยาธิช่วยไข้ ทั้งจะมีอายุสั้นพลัน
 ตาย คือจะตายในท่ามกลางอายุ มีไต่อยู่ไปจนถึงอายุชั้ย ปาณาติบาต
 กรรมย่อมให้ผลถึงพรหมมานเป็นต้น อนึ่ง คุกรมหายกษ บคคตที่ท่า
 อทินนาทาน คือลักทรัพย์ สิ่งของที่เจ้าของมิได้ยอมให้ นั้น เมื่อสิ้นชีวิต
 ทำลายชั้น ก็ย่อมไปเกิดในอภายภูมิมีนรกเป็นต้น ทั้งจะไต่รับ
 ทุกขเวทนาอันสาหัส ครั้นพ้นจากอภายมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะได้เกิดใน
 ตระกูลอันต่ำอันไรทรัพย์สมบัติ ถึงจะมีทรัพย์สมบัติก็ไม่ถาวรคงทน
 เท่าใด จะพินาศด้วยโจรภัยอัคคีภัยเป็นต้น แม้จะมีช่างมาชักคน
 ก็คงจะหลบลหนีไปไม่อยู่ด้วย จะเกิดวิบัติด้วยเหตุมีประการต่าง ๆ
 อทินนาทานกรรมย่อมให้ผลถึงพรหมมานเป็นต้น อนึ่ง คุกรมหา
 ยกษ บคคตที่ประพฤติในกามทั้งหลาย มีคยหาทำชุกกัภรรยาผู้อื่น
 เป็นต้นนั้น เมื่อสิ้นชีพทำลายชั้น ก็ย่อมไปเกิดในอภายภูมิมีนรก
 เป็นต้น เสวยทุกขเวทนาอันหยายช้า ครั้นพ้นจากอภายมาเกิดเป็น
 มนุษย์ ก็จะมีรูปทรงสัณฐานอันเลวทรามต่ำช้า ไม่เป็นที่นำมาซึ่ง
 ความรักใคร่ของผู้ใด และจะเป็นคนกระเทยและบิณฑเตาะเป็นต้น ผล
 ของกามมิฉฉาจารย์ถึงนเป็นอาทิ คุกรมหายกษ บคคตที่กล่าว
 มุสาวาท คือกล่าวคำเท็จ ไม่กล่าวตามความเป็นจริงนั้น เมื่อสิ้นชีพ
 ทำลายชั้น ก็ย่อมไปเกิดในอภายภูมิมีนรกเป็นต้น ครั้นพ้นจากอภายภูมิ
 มาเกิดเป็นมนุษย์ จะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ก็ไม่มีผู้ใดนับถือเชื่อฟัง จะ

มีบุตรธิดาภรรยาหรือผู้คนข่าวไพร่ก็ว่ายากสอนยาก มิได้เชื่อถ้อยฟัง
 คำ ทั้งจะมีคนหมิ่นประมาทต่าง ๆ คือกล่าวหาความที่ไม่จริงเป็นต้น
 ผลของมธุสาวาทมีดังนี้เป็นอาทิ คุกกรมหายกษัย บุคคลที่เสปสุราเมรัย
 อันทำจิตต์ให้มัวเมาประมาทนั้น เมื่อสิ้นชีพทำลายชนธิ์ ก็ย่อมไปเกิด
 ในอบายภูมิมีนรกเป็นต้น ครั้นพ้นจากอบายมาเกิดเป็นมนุษย์ จะมี
 บัญญาชั่วเลวทราม ทั้งจะเป็นข่าไขกล่าววาจาไม่ชัดเจน จะมีสติอัน
 หลงลืมจำสิ่งใดไม่ได้ ผลกรรมของการเสปสุราเมรัยมีดังนี้เป็นต้น
 คุกกรมหายกษัย บุคคลที่กระทำบุญพิชเวรทั้ง ๕ ย่อมจะไ้รับผลอันนำมา
 ชึ่งความทุกข์ ดังพรรณนามาน

ฝ่ายอนิสงส์ของบุคคลที่รักษาคิล ๕ นั้น คือบุคคลผู้ใดมีจิตต์
 ประกอบไปด้วยเมตตาคณ เว้นจากปาณาติปาตกรรม มิได้ฆ่าสัตว์ที่มี
 ชีวิตให้ถึงความตาย เอนคอนเคราะห์สัตว์ทั้งหลายในสิ่งที่เป็นประโยชน์
 บุคคลผู้นั้นครั้นสิ้นชีวิตนทรย เบื้องหน้าแต่จิตต์ ก็ไปยังเกิดใน
 สวรรค์สักคทิภพ จะไ้เสวยทิพยสุขสันกาลนาน ครั้นจุติจากสวรรค์ลง
 มาบังเกิดในมนุษย์โลก จะมีอายุยืนสันกาลนานกรายเท่าอายุขัย จะมีไ้
 มีบุคคลที่จะอาฆาฏองเวร จะมีแต่ผู้รักใคร่เป็นมิตรเป็นสหาย จะมีไ้
 พลัดพรากจากสัตว์แลสังขารอันเป็นทรก จะพร้อมด้วยญาติแลมิตรสหาย
 อันเป็นทรก อนิสงส์ของการทั้งคเว้นจากปาณาติปาต มีคณเป็นอาทิ
 ดังนี้ คุกกรมหายกษัย อนิสงส์ของการทั้งคเว้นจากอกทินนาทานนั้น คือ
 บุคคลใดไม่ถอเอาทรัพย์สินของที่เจ้าของมิได้ยอมให้ ด้วยไ้โดยจิตต์อัน

คิดลอบลักฉกชิงเอามาเป็นของตน บุคคลผู้นั้น ครั้นสิ้นชีวิตนทรีย์ ก็จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครั้นจุติลงมาบังเกิดในมนุษย์ในชาติใดภพใด จะเป็นผู้มั่งคั่งไปถวายทรัพย์สมบัติ จะนับจะประมาณมิได้ จะไม่พินาศ หนีหายถวายราชภัย โจรภัยอัคคภัยแลเหตุกภัยเป็นต้น ถ้าไม่ปราถนาจะให้สิ่งของ ๆ ตนแก่ผู้ใด ผู้นั้นก็ไม่สามารถจะนำไปได้ อานิสงส์ของการท่งคเวณจากอทินนาทานกรรมมีอาทิตงน คุกรมหายกษ อานิสงส์ของการท่งคเวณจากกามมิจฉาจารย์นั้น คือบุคคลผู้ใดเห็นโทษในกามคุณ มิได้ประพฤตติผิดในภรรยาท่านผู้อื่น แลในสัตว์ที่เป็นอกมนิยฐานโทษ บุคคลผู้นั้น ครั้นสิ้นชีพทำลายขันธ ก็ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครั้นจุติลงมาบังเกิดในมนุษย์โลก จะมีรูปทรงสัณฐานอันงาม ควรจะทักนาคู ไม่ร้อนแฉนตร จะมีสรีรประเทศแลผิวพรรณอันผ่องใสดุจสีดอกปทุมชาติ จะเป็นพรรคของชนทั้งหลายมีญาติมิตรเป็นต้น อานิสงส์ของการท่งคเวณกามมิจฉาจารย์มีอาทิตงน คุกรมหายกษ ส่วนอานิสงส์ของมูสาวาทวีรตินั้น คือบุคคลผู้ใดมิได้กล่าวคำเท็จ กล่าวแต่ความจริงมิได้มุสา จริงอย่างไรก็กล่าวอย่างนั้น บุคคลผู้นั้น ครั้นสิ้นชีวิตนทรีย์ ก็ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครั้นจุติลงมาบังเกิดในมนุษย์โลก จะมีกลิ่นปากอันหอมตงกลิ่นเกสรอบล จะมีชีวหาประสาทอันบริสุทธิ์ จะมีระเหยียบพันอนชิตเสมอดิ คุจแกวเวเชยรทบุคคลเจียรระในฉนนั้น จะกล่าวถ้อยคำสิ่งใด ก็ยอมเป็นพรรคเป็นทเชอพงของชนทั้งหลาย จะมีบุตรธิดาภรรยาอันว่านอนสอนง่าย มิได้ฝ่าฝืนโอวาทคำสั่งสอน อานิสงส์ของมูสาวาทวีรติ

มีอาทิตยพรรณามาฉน คุกรณันตารยักษ์ อานิสงส์ของการที่เว้นจาก
 คุมสุราเมรียนัน คุอบุทคณผู้ใดไม่กินสุราแลเมรียอันเป็นของเมา
 เป็นเหตุที่จะให้เกิดความประมาท แลให้เกิดสัญญาวิปลาคต่าง ๆ
 บุทคณนั้น คุรณสันชีวิตทำลายขันธ์ ก็จะไปบังเกิดในสุคติภพโลก
 สวรรค คุรณจิตลงมาเกิดในมนุษย์โลก จะเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา
 อันอาจตัดเสียซึ่งความสงสัย แลมีปริชาเฉลียวฉลาดในที่ที่จะปรุณาวิสัย
 จะมีจิตต์ไม่พุงชาน มีสติตั้งมั่นเป็นอันดี อานิสงส์ที่เว้นจากสุราเมรีย
 มีอาทิตย คุกรณันตารยักษ์ อานิสงส์ของศีล ๕ มีปาณาติบาตเป็นต้น
 ที่บุทคณรักษาเป็นอันดี ย่อมเป็นไปเพื่อสุคติตคอบายทั้ง ๕ ทั้งพรรณา
 มาฉน.

พระสุนุโพธิสัตว์ ตรัสเทศนาขแจงแสดกงอานิสงส์แห่งศีล ๕ ด้วย
 ประการฉนแล้ว เมื่อจะตรัสสรรเสริญศีลให้ยิ่งขึ้นไป จึงตรัสพระคาถา
 ประพันธ์ว่า

สลั อภรณ์ เสนฐิ สลั ปาถะยุมุตตมึ
 สลั อบายสนุฉนึ สลั พุทธานโคจริ

ความว่า คีลนึเป็นอภรณ์เครื่องประดับอันประเสริฐ หาเครื่อง
 ประดับอันจะเสมอมิได้ คีลนึเป็นเสบียงอันอุดมอย่างยิ่ง คีลนึมคณ
 สามารถอาจบคอบายได้ คีลนึเป็นโคจรพิสัยของพระอริยเจ้าทั้งหลาย
 มีพระพทธเจ้าเป็นต้นเป็นประธาน คีลนึเป็นสพานที่จะได้ดำเนินไป
 สูพระปรินิพพาน อันเป็นทคยเสียซึ่งทุกข์ทั้งปวง.

ฉันทารยักษ์ได้ฟังพระธรรมเทศนาแห่งพระโพธิสัตว์ ก็เกิดปลื้มนน
การเลื่อมใสยิ่งนัก จึงกล่าวคำสรรเสริญพระโพธิสัตว์ว่า พระธรรม
เทศนาที่พระองค์ทรงแสดงนี้ ชอว่าลาภเป็นอนันต์ของข้าพเจ้า พระองค์
ตรัสแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า โดยชี้แจงแสดงให้เห็นคุณแลโทษ ให้
ข้าพเจ้าปราศจากความสงสัยครั้งนึ้ อุปมาดังบุทคลที่ผลลาคช้านาญ
ในมรรคา ช้ทางให้บุทคลที่หลงหนทางฉนนึ้.

ครั้นพระโพธิสัตว์ทรงทรมานฉันทารยักษ์ให้สิ้นพยศอันร้ายกาจ
อุปมาดังโคอสุภราชที่ถูกตัดเขาเสียแล้ว แลอุปมาดังอสรพิษที่ถูก
ถอนเขี้ยวออกเสียฉนนึ้ แล้วตรัสสั่งสอนยกษ์ให้รักษามันอยู่ในค้ำลมี
องค์ ๕ เป็นอนันต์ จึงพานางอัญจนวคิยกษนิ้ แลนางกเรณวคิ อีกทั้ง
ราชธิดา ๑๖ องค์ กลับมายังเมืองพาราณสี จึงตั้งนางยกษนิ้อัญจนวคิ
แลนางกเรณวคิ แลราชธิดาทั้งหลาย ไว้ในทมิ้อศรัยยศแลปรีวารยศ
แล้ว พระองค์ก็กระทำสักการแก่มณีกกขสันธพชาติ ด้วยพระราชทรัพย์
ประมาณห้าแสน ส่วนพระองค์ก็ทรงเสวยราชสมบัติโดยทศพิราชธรรม
ประกอบด้วยสังคหะวัตถุ ๕ ประการ ครั้นสิ้นพระชนมายุสังขารแล้ว
ก็ขึ้นไปอยู่ต้งเกิดในพรหมโลก อันเป็นสุคติภพ.

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนํ อahrtฺวา สมเด็จพระบรมนราสภ
ผู้คาสคา ทรงนำสุอนุชาคกนมาตรัสเทศนาจบลงแล้ว จึงตรัสประชุม
ชาคกว่า พระยาพรหมทัตในครั้งนึ้นกลับชาติมา คือพระเจ้าสุโธชน
มหाराชในชาตินี้ พระนางเกศนึ้ราชเทวีในครั้งนึ้นกลับชาติมา คือ

พระสิริมหาयाพุทธมารคา พระเจ้าเสตราชในครั้งนั้นกลับชาติมา คือ
 พระมหาโมคัลลานะ นางปทุมคัพภाराชเทวีในครั้งนั้นกลับชาติมา
 คือพระมหาปชาบดีโคตมี สมเด็จพระอินทราชาธิบดีในครั้งนั้นกลับชาติมา
 คือพระอนรุทธิ พระยามหาปนาทราชในครั้งนั้นกลับชาติมา คือพระ
 สารีบุตร พระจิรัฎฐाराชเทวีในครั้งนั้นกลับชาติมา คือพระพิมพาโยธรา
 นางปทุมมาทาสีจอมในครั้งนั้นกลับชาติมา คือนางอุบลวรรณาเถรี
 มณีกนกขิสีนธพในชาตินั้นกลับชาติมา คือมัจฉานุอัครราช นางอัญ
 ชนวกยักขินีในครั้งนั้นกลับชาติมา คือนางจันทเถรี นางกเรณูวดีใน
 ครั้งนั้นกลับชาติมา คือนางสุนทรภักขินี ฌันตารยักษ์ในครั้งนั้นกลับ
 ชาติมา คือพระยามารราชา พระสุธนูโพธิสัตว์ในครั้งนั้น สืบชนธ
 ประวัตมา คือพระตถาคตในกาลนี้ ท่านทั้งหลายจงจำชาตกไว้ โดย
 นยตถถาคตเสตงมานแล.

จบสุธนชาตก

